

RUSYA-GÜRCİSTAN KRİZİ: YEREL BİR ÇATIŞMA, KÜRESEL YANSIMALAR

THE RUSSIAN-GEORGIAN CRISIS: A LOCAL CONFLICT AND ITS GLOBAL REPERCUSSIONS

Ahmet ÖZTÜRK¹

ÖZET

1990'lardan itibaren Kafkasya siyasal karmaşa ve çatışmaların giderek arttığı bir bölge olurken bölgede yer alan Gürcistan da bu dönem içinde birçok etnik ayrılıkçı sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan Güney Osetya krizi, bölgesel bir sorun olarak görünmesine rağmen 2008'de Rusya'nın Gürcistan'ı işgaline neden olan gelişmelere yol açarak Kafkasların ötesine uzanan etkilere sahip uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Bunda, Avrasya'nın doğal zenginlikleri, yerküre üzerindeki hakim jeopolitik konumu, Hazar Bölgesi ve Kafkasların sırasıyla dünya enerji arzı ve enerji ulaşım güvenliği için önemi gibi nedenlerin yanı sıra, Rusya ve ABD arasında genel olarak bölge ve özelde de Gürcistan üzerinde sürdürülen rekabetin önemli ölçüde etkisi olmuştur. Bu rekabetin de etkisiyle Rusya ve ABD arasında Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan, Avrasya enerji kaynaklarının kontrolü, NATO'nun Genişlemesi, Doğu Avrupa Füze Kalkanı projesi gibi diğer bunalım alanları, iki ülke arasında öteden beri var olan gergin say hatlarını kırılma noktasına getirmiştir. Bu çalışma, 2008 Gürcistan Savaşı'nı, yukarıdaki nedenlerle gerilmiş olan bu say hatlarının en zayıf olduğu noktadan kırılması ve bölgedeki ABD-Rusya rekabetinin bir uzantısı olarak değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Rusya, Güney Osetya, Hazar Petrolleri, Enerji

ABSTRACT

As the Caucasus has been an area of increasing chaos and conflict since the 1990s, Georgia, as a state in the region, has been struggling with ethnically triggered domestic conflicts in this era. The South Ossetia problem, a domestic and regional problem, was the major reason for the Russian occupation of Georgia in 2008 and has become an international crisis, as its implications go beyond the boundaries of the Caucasus. The long-lasting competition between Russia and the United States over Eurasia, because of its rich natural resources and decisive geopolitical position on earth, and over the Caspian Basin and the Caucasus (and Georgia) for their importance for world energy supply and energy transport routes, has played a decisive role in this. This competition and the post-Cold War era problems between Russia and the United States, such as securing Eurasian energy resources and transport routes, the enlargement of NATO, the U.S. Missile Defense Shield in Europe and so on, have put more pressure on the fault lines between the two countries. This paper proposes that the August 2008 War in Georgia, as part of Russo-American competition in Eurasia, was the collapse of these fault lines at their weakest point.

Key Words: Georgia, Russia, South Ossetia, Caspian Oil, Energy

¹ Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.
E-posta: aozturk001@yahoo.com

Giriş

Antik, ortaçağ ve modern dönemlerde sürekli olarak içten ve dıştan birçok askeri ve siyasal gücün ilgi, rekabet ve çatışmalarına sahne olmuş bir bölge olan Avrasya'nın² günümüzde de küresel düzeyde bir rekabet alanı olması bir rastlantı değildir. Bu ana kıtanın, bölge ve karasal olarak büyüklüğü yanında barındırdığı doğal kaynaklar her zaman uluslararası ekonomi ve kıtalararası ticaret yolları için belirleyici olmuştur. Dünya siyaseti ile ilgili küresel tezler de Avrasya'yı her zaman merkeze koyarak dünyayı Avrasya merkezli olarak açıklamıştır.³ Bölge ya da dünya egemenliği amaçlı tezler ve yaklaşımların ötesinde bugün Avrasya bir kez daha uluslararası rekabetin ve çekişmelerin yoğunlaştığı alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrasya'nın bugünkü rolü hem yerküre üzerindeki konumu ve büyüklüğü, hem de doğal kaynak alanında küresel düzeydeki öneminden kaynaklanmaktadır. Bunun bir nedeni de günümüzde yerküre üzerinde egemenlik mücadelesi veren güçlerden birinin Avrasya üzerinde yerleşik bir kara gücü olmasıdır.

MacKinder'in tezlerini doğrularcasına, Soğuk Savaş yıllarında var olan iki kutuplu sistemin sona ermesiyle uluslararası sistemde tek süper güç olarak beliren ABD, bu statüsünün devamı için Avrasya'daki ekonomik, siyasal ve askeri varlığını pekiştirmek çabasına girişmiştir. Doğal olarak, ABD'nin bu çabalarına karşı son yıllarda yeniden yükselen siyasal, ekonomik ve askeri güç merkezleri Avrasya'da yer almaktadır. Bunlar, ekonomi alanında Avrupa Birliği ve Çin, siyasal ve askeri alanda da Rusya ve yine Çin olarak ortaya çıkmaktadır.⁴ Avrupa'da ve Asya'da ekonomik bakımdan yükselen güçlerle beraber, özellikle 15-20 yıllık bir aradan sonra Rusya'nın bölgesinde yeniden ekonomik ve siyasal bir güç olarak yükselmesi, Sovyetler Birliği'nin küresel arenada bıraktığı boşluğu doldurma çabası ve bu amaçla yaptığı siyasal ve askeri hamleleri önümüzdeki dönemde ABD'nin küresel tek süper güç olma statüsünü aşındırma potansiyeline sahip bir gelişme olarak değerlendirilebilir. 21. yy başlarında tanık olduğumuz ABD-Rusya rekabeti, Rusya'nın yerleşik bulunduğu kıtasal alan ve çevresinden çıkıp diğer kıtalara uzanmadıkça 'küresel'e göre bölgesel kalmak zorunda olsa da küresel düzeyde sonuçları olabilecek bir gelişmedir.

Rusya'nın küresel bir güç olamaması ve sadece bir Avrasya gücü olarak kalması ABD-Rusya rekabetini Avrasya'da sınırlı tutuyor gibi görünse de,

² Asya ve Avrupa kıtalarını içeren bir ana kıta olarak tanımlanabilecek Avrasya, yerkürenin toplam yüzeyinin % 10,6'sını, kara yüzeyinin de % 36,2'sini kapsamakta ve yaklaşık 5 milyarlık nüfusu ile toplam dünya nüfusunun yaklaşık dörtte üçünü üzerinde barındırmaktadır.

³ Örneğin, Halford Mackinder 1904'te ileri sürdüğü ünlü 'Kara Hakimiyet Teorisi'nde, "kim Doğu Avrupa'yı kontrol eder ve yönetirse Merkez Kara'ya (Volga Nehrinden Yangtze Irmağına ve Arktik'ten Himalaya dağlarına uzanan ve o zamanlar Rus İmparatorluğu'nun yönetiminde olan geniş bir alan) da hakim olur, Merkez Kara'ya hakim olan Dünya Adasına (birbirine karasal olarak bağlı olan Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının tamamı kastediliyor) sahip olur, Dünya Adasına sahip olan da bütün dünyaya hakim olur" diyerek dünya egemenliğinin yolunun Avrasya'ya hakim olmaktan geçtiğini ifade etmektedir. Halford John Mackinder, *The Geographical Pivot of History*, the Royal Geographical Society, 1904, s. 421-437; ve H. J. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, (Washington DC: National Defence University Press, 1996), s. 106.

⁴ Bkz., Bülent Gökay, "The Power Shift to the East: The 'American Century' is Ending", *Pravda*, 15 May 2006, (<http://english.pravda.ru/opinion/feedback/18-05-2006/80536-east-0>).

Avrasya'yı küresel bir ilgi merkezine dönüştüren başka bir konu vardır: Avrasya enerji kaynakları ve bu kaynakların uluslararası pazarlara taşınması sorunları. Son yüzyılda temelde fosil yakıtlara dayalı olarak inşa edilen modern ekonomi ve modern toplum düzeni, bugünküne alternatif yeni bir ekonomik düzen ve yeni yaşam modelleri kuramadıkça, yeryüzünün doğal zenginliklerine sahip olmada kıtalar ve bölgelerarası var olan dengesizlikler uluslararası ilişkileri artan ölçüde etkilemeye devam edecektir. Başka bir deyişle, coğrafyanın ekonomik, siyasal ve stratejik özellikleri (içinde ve üzerinde barındırdığı nüfus; ırklar, dinler, toplumlar, gruplar, doğal kaynaklar; petrol, kömür, gaz, diğer madenler, su, kara ya da su yolları ve geçitleri, kıtasal engeller ve uzaklıklar olarak özetlenebilecek coğrafyanın sunduğu her türlü olanak ve olanaksızlıklar), uluslararası ilişkileri -her geçen gün artan ölçüde etkileyerek- daha çok jeopolitik bir eylem alanı olarak şekillendirecek görünmektedir. Bu bağlamda Avrasya, Milattan sonraki Üçüncü Binyıl'ın başlarını yaşadığımız günümüzde, barındırdığı doğal kaynaklar ile hidrokarbon enerjisine dayalı dünya ekonomisi için bir kez daha, 'Yeni Büyük Oyun' olarak da ifade edilen,⁵ bölgesel ve küresel düzeyde önemli bir ilgi ve rekabet alanı olmaktadır. Bu nedenle bölgede yaşanan hemen her uluslararası sorunun, yerel ve görünür özelliklerinin ötesinde bölgesel ve küresel ölçekte jeopolitik bir çerçevede değerlendirilmesi, bir abartı değil, gerekliliktir. Bölgenin sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynakları bu açıdan birçok bölgesel ve uluslararası sorunda etkileyici, tetikleyici bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede Soğuk Savaş sonrası yeniden ortaya çıkan enerji kaynakları ve bunların bölge dışına pazarlanması için izlenecek yöntem ve yollar üzerinde yürütülen ekonomik ve siyasal rekabet birçok bölgesel sorunu etkilemiş ve gelecekte de etkileyecek görünmektedir. Bu bağlamda, 2008 Rus-Gürcü Savaşı bu konuda en yakın örneklerden biri olarak gösterilebilir.

2008'deki Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesinin nedenleri ve sonuçları üzerinde tutarlı bir açıklama yapabilmek için, sorunun bölgesel ve yerel boyutlarının ötesine geçerek, bölgede ABD ile Rusya Federasyonu arasında öteden beri süregelen rekabetin, mevcut ve potansiyel anlaşmazlık ve çatışma alanlarıyla, bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, çalışmanın ilk bölümünde sorunun yerel ve bölge içi boyutları tartışıldıktan sonra, ikinci bölümde ABD ve Rusya arasındaki mevcut ve potansiyel rekabet ya da çatışma alanları öncelikle özetlenecektir. Bu bağlamda, özellikle, Avrasya enerji kaynaklarının işletilmesi ve bölgeden çıkarılan petrol ve doğal gaz arzının Batı başta olmak üzere uluslararası pazarlara sevkıyatı sorunu, NATO'nun genişleme süreci ve bunun ABD ve Rusya arasında dolayısıyla da uluslararası sistemde doğurduğu gerginlik, askeri alanda ABD tarafından uluslararası konvansiyonel ve nükleer güç dengesini bozacak şekilde girişilen ve Doğu Avrupa'ya konuşlandırılması planlanan Füze Savunma Sistemi ve Rusya'nın bu projeye verdiği sert ve beklenen tepkisi, 2008 Ağustos çatışmasının arka planında bahsedilmesi gereken uluslararası sorunlar ve gerilimlerden en önemlileridir.

⁵ Bülent Gökay, "The Background: History and Political Change", Bülent Gökay (Der.), *The Politics of Caspian Oil*, (New York: Palgrave, 2001), s. 2.

Ayrıntılı bir şekilde ilerde bahsedileceği üzere, Gürcistan eski bir Sovyet Cumhuriyeti ve Sovyet sonrası bölgenin ve uluslararası sistemin Batı'ya dönük bir ülkesi olarak bütün bu sayılan sorunların az ya da çok bir yerlerinde yer almış ve almaktadır. Dolayısıyla, 2008'de Güney Osetya kriziyle patlak veren Ağustos Savaşı ve sonraki gelişmeleri bölgesel bir kriz olmaktan çıkaran birden fazla uluslararası bağlantıdan bahsetmek mümkündür. Bu nedenle, çalışmanın devam eden bölümünde bu bağlantılarla beraber, bağımsız bir ülkenin iç sorunu olarak da görülebilecek bir yerel etnik sorunun uluslararası boyutta bir krize dönüşü, hatta birçok uzmana göre yeni bir Soğuk Savaş'ın⁶ başlangıcı bile olabilecek büyüklükte gelişmelere yol açmasının nedenleri üzerinde durulacaktır.

Sonuç bölümünde de, bazı yazarların belirttiği gibi,⁷ ABD ve Rusya arasında son yıllarda zaten yeniden gerilmekte olan ilişkilerin yeni bir Soğuk Savaş potansiyeli ve olasılığını beraberinde getirip getirmediği, ve bu riskin yönetilememesinin toplumlar, bölge ve küresel güçler ve dolayısıyla uluslararası sistem ve uluslararası toplum için muhtemel sonuçları Gürcistan örneğinde tartışılacaktır. Özetle, uzun bir zamandır devam etmekte olan bir siyasal sorunun, zaman zaman görülen sıcak çatışmalara rağmen kontrol altında tutulduğu yerel boyutundan koparak, 2008'de daha önce görülmemiş bir ölçekte bir sıcak çatışmaya ve nihayet sorunun daha geniş yankıları olan uluslararası bir krize dönüşmesinde başta Saakaşvili yönetimi olmak üzere diğer tarafların hataları ve yanlışları ile krizden bütün tarafların çıkarması gereken derslere ilişkin bir değerlendirme yer alacaktır.

Makalede temel olarak, bir rekabet ve sorun alanı olarak petrol ve doğalgaz kaynaklarının işletilmesi ve bölge dışı pazarlara ulaştırılmasından yerel etnik sorunlara (Güney Osetya örneğinde olduğu gibi), güvenlik merkezli politikalara, bölgesel sorunların küresel düzeydeki rekabet ve çatışma için bir 'tetikleyici etkiye' sahip olup olmadığı sorusu tartışılacaktır. Makalede, bahsi geçen sorunların Avrasya'da ve küresel düzeyde Rus-Amerikan rekabetinin bir nedeni değil, bir sonucu olduğu savı üzerinde durulacak, izleyen analiz ve tartışmalar da bu argüman etrafında şekillenecektir. Bu çerçevede, Rusya ve ABD arasındaki siyasal ve ekonomik sorun alanlarını ve bölgesel krizleri, 2008 Rus-Gürcü çatışması başta olmak üzere, açıklayabilmek daha kolay, tutarlı ve anlamlı olabilecektir.

Güney Osetya Sorunu ve 2008 Rus-Gürcü Savaşı

Osetyalılar Kafkasya'da yaşayan, Hint-Avrupa dil grubunun Farsça kolundan gelen Osetçe dilini konuşan, sayıları 700.000'in biraz üzerinde olan bir etnik

⁶ Edward Lukas, *The New Cold War: How the Kremlin Menaces Both Russia and the West*, (New York: Palgrave Macmillan, 2008); "Russia Invasion of Georgia Sparks New Cold War Rhetoric", *Fox News*, 14 Ağustos 2008, (<http://www.foxnews.com/story/0,2933,403747,00.html>); Andrew Bast, "A New Ice Age? The West's Weak Response to Russian Aggression is Triggering Concerns about a New Cold War", *Newsweek*, 18 Ağustos 2008, (<http://www.newsweek.com/id/154048>).

⁷ Örneğin bkz., Stephen F. Cohen, "The New American Cold War", *The Nation*, 21 Haziran 2006, (<http://www.thenation.com/doc/20060710/cohen>); Zbigniew Brzezinski, "How to Avoid a New Cold War", *Time*, 7 Temmuz 2007, (<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1630544,00.html>).

gruptur. Osetler arasında, Rusça da ikinci dil olarak yaygın bir şekilde kullanılır. Gürcistan sınırları içinde yer alan Güney Osetya yaklaşık 3900 kilometrekarelik bir alana sahiptir ve burada yaşayan Osetlerin sayısı Kafkasya'daki Osetlerin toplam sayısının ancak yüzde beşi kadardır.⁸ Güney Osetya, Kafkas Sıradağlarının yamaçlarında yer almakta ve doğusu, batısı ve güneyinden Gürcistan tarafından çevrelenmiş durumdadır. Sadece kuzeyinden açılan bir tünelle Rusya Federasyonu'na bağlanabilen bölge, bu haliyle Kuzey Osetya'ya doğal olarak bağlıdır.⁹

Gürcistan'ın Güney Osetya sorununu ve buna bağlı olarak Rusya-Gürcistan ilişkilerindeki son gelişmeleri açıklayabilmek için olayların arka planını en azından 1917 yılına kadar götürmek doğru olur. Bu tarihte Güney Osetyalılar, Bolşevikleri destekleyip Moskova'ya bağlı kalırken bağımsızlığını ilan eden Gürcistan ise Menşevikleri desteklemiştir. Bu arada, Trans-Kafkasya olarak da bilinen bölgede 1917'de Rus İmparatorluğu'nun dağılmasıyla Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında 1918 başlarında Trans-Kafkasya Federal Demokratik Cumhuriyeti kurulmuş ise de bölge devletleri arasında özellikle dış politika alanında var olan çıkar farklılıkları, bölgede etkili olan Rus ve Osmanlı politikaları ve daha sonra çıkan iç savaşın etkisiyle bu birlik sadece birkaç ay sürebilmiştir. 1920'lerin başındaki bu kaotik ortamın varlığından yararlanan Osetler, Rusların da desteğiyle Menşevik Gürcistan'a karşı savaşa girmiş, 1921'de Kızıl Ordu'nun Gürcistan'a girişinden aldığı destekle de Nisan 1922'de otonom bir bölge haline gelmiştir. Yalnız daha sonra Moskova'nın bölgedeki siyasal dengeleri dikkate alması nedeniyle Osetler, Kızıl Ordunun bölgeye girmesinden sonra 1922'de kurulan ve bölgedeki üç ülkenin yer aldığı (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan) Trans-Kafkasya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti'nin içinde kalarak siyasal egemenlik beklentileri ve çabalarını ertelemek zorunda kalmışlardır. Trans-Kafkasya Sovyet Cumhuriyeti'nin 1936'da dağılmasıyla Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ayrı birer Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olurken, bu kez de Osetya'nın Kuzeyi Rusya'ya, Güneyi de Gürcistan'a bağlı olarak kalmıştır.¹⁰

Bölgede 1936'daki siyasal yapılanmadan sonra Sovyetler Birliği dağılıncaya kadar olan dönemde siyasal çatışmalar ve gruplar arası düşmanlıklar Sovyet yönetiminin etkisiyle uzun süre dondurulmuş ya da unutulmuştur. Hatta bu dönemde iki toplum arasında sosyal ilişkiler artmış, hatta her iki taraf arasında çok sayıda evlilik kaydedilmiştir.¹¹ 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile

⁸ Osetlerin büyük bir kısmı (515.000) Rusya Federasyonu'nda, daha çok Kuzey Osetya'da yaşarken, çok az bir nüfus (30.000) 2008'de fiilen bağımsızlık ilan etmelerine rağmen resmi olarak halen Gürcistan sınırları içerisinde yer alan Güney Osetya'da, yaklaşık 38.000'i Gürcistan'ın diğer bölgelerinde, geri kalanlar da Türkiye, Suriye ve diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşamaktadır. Bkz., Nikola Cvetkovski, *The Georgian-South Ossetian Conflict*, Danish Association for Research on the Caucasus-Aalborg University, Chapter 4, 1999, (<http://www.caucasus.dk/chapter4.htm>).

⁹ A.g.e.

¹⁰ Daha fazla bilgi için bkz., David Marshall Lang, *A Modern History of Soviet Georgia*, (London: Weidenfeld and Nicolson, 1962), s. 245-263.

¹¹ Nikola Cvetkovski, *The Georgian-South Ossetian Conflict*, Danish Association for Research on the Caucasus-Aalborg University, 1999.

Kafkasya'da da, diğer eski Sovyet topraklarında olduğu gibi, uzun süre gündemde olmayan siyasal sorunlar yeniden su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri, bölgede yeni kurulmakta olan siyasal düzende bütün ülkelerin ve azınlık gruplarının pastadan mümkün olduğunca fazla pay alma isteğidir. Bir başka deyişle önceleri engellenen, ertelenen bağımsızlık hareketleri ve ayrılıkçılık akımları gibi siyasal gündemler, Sovyet sonrası geçiş döneminde yeniden patlak vermiş ve birçok bölgesel çatışmayı beraberinde getirmiştir.

Bir başka neden ise, bölgede doğal kaynaklara sahip olan ve olmayan ülkeler arasındaki gerilimin kaçınılmazlığıdır. Özellikle petrol ve doğalgaz sahibi ülkeler ile bu doğal kaynaklara sahip olmayan ancak bu kaynakların bölge dışı pazarlara ulaşım yolu üzerinde olan ülkeler arasında önemli ekonomik çıkar çatışmaları ortaya çıkmıştır. Ekonomi merkezli sorunlar ülkelerin iç siyasal ilişkilerinde de ciddi gerginliklere neden olmuştur. Örnek olarak, Sovyetler Birliği içinde göreceli olarak belli bir refaha sahip olan Gürcistan, 1991'den sonra ekonomik olarak bir siyasal birlik (Sovyetler Birliği) içinde olmanın verdiği imkanları kaybetmiştir. Petrol ve doğalgaz gibi ülkeye yabancı yatırım çekebilen ve doğrudan ekonomik gelir getirici doğal kaynakları da olmayan Gürcistan'da ekonomik sorunların siyasal yansımaları diğer ülkelere göre daha şiddetli ve etkili olmuştur.¹² Böyle bir ortamda, Sovyet sonrası dönemde Güney Osetyalılar ile Gürcistan arasındaki ilk çatışma hemen 1990'ların başında yaşanmıştır. Gürcistan'ın 1991 sonrası yaşadığı ekonomik sorunlar ve bu sorunlardan etkilenerek şiddetlenen sosyal ve siyasal çalkantılar, aynı yıllarda ülkenin etnik olarak heterojen ve coğrafi olarak daha izole olan bölgelerinde daha derinden hissedilmiştir. Etnik sorunların yaşandığı bir bölgede, ekonomik sorunların varlığı ve çözümlenememesinin arkasında Tiflis'teki merkezi hükümetin politikalarının yetersiz olduğu inancı, çözümün daha iyiyi vadeden yerel siyasetçilerden gelebileceği beklentisi ile birleşince, 1990'lı yıllarda milliyetçi ve ayrılıkçı duygular daha da güçlenmiştir.

Ayrıca, bu gelişmelere merkezin yaklaşımı ve bölgelerin nüfus yapıları¹³ eklendiğinde siyasal gerilimler ve çatışmalar için gerekli zemin hazırlanmıştır. Bu nüfus yapısıyla Güney Osetya öteden beri taşıdığı ayrılıkçı ve bağımsızlık yanlısı politikalarını 1990'ların kaotik siyasal, ekonomik ve sosyal ortamı içinde gerçekleştirmeyi umdu. Daha Sovyetler Birliği'nin ilk dağılma sinyalleri verdiği günlerde, 1989'da, Güney Osetya Halk Cephesi, Gürcistan Yüksek Konseyi'nden bölgeye otonom bir cumhuriyet statüsü verilmesini istedi. Buna karşılık Konsey, 1990'da ülkedeki etnik ve bölgesel partileri tamamen yasakladı. Bu hareketi kendisine yönelik bir adım olarak değerlendiren Güney Osetya Halk Cephesi, 20

¹² Hasan Kanpolat, "Abhazya ve Güney Osetya Sorunu Çatışmaya Yönelebilir mi?", *Stratejik Analiz*, Haziran 2008, (<http://www.asam.org.tr/temp/temp749.pdf>).

¹³ 1990'ların başında Sovyetler Birliği dağıldığı zaman Güney Osetya'nın 98.000 olan toplam nüfusunun üçte ikisi Osetyalı ancak sadece üçte birinden azı (% 29) Gürcü idi. Nikola Cvetkovski, *The Georgian-South Ossetian Conflict*, Danish Association for Research on the Caucasus-Aalborg University, 1999. Bir başka kaynağa göre 1989 yılında yapılan sayımda bölgedeki nüfusun % 60'ı Oset, % 20'si Gürcü, % 10'u Ermeni, % 5'i Rus olup, Rusların sayısı 5000 civarında idi. Bölgede yaşayan Rusların sayısı şimdi 2000'e kadar düşmüş olmasına rağmen Güney Osetya'da yaşayanların 7/8 oranında Rus vatandaşlığı taşıdığı bilinmektedir. Bkz., "South Ossetia Conflict", RIA Novosti 17 Eylül 2008, (<http://en.rian.ru/russia/20080917/116929528.html>).

Eylül 1990'da Güney Osetya'yı henüz dağılmamış olan Sovyetler Birliği içinde Güney Osetya Demokratik Cumhuriyeti adıyla ayrı ve egemen bir cumhuriyet olarak ilan etti. Osetyalılar aynı yıl Gürcistan'da yapılan seçimleri de boykot ettiler ve Aralık ayında da kendi müstakil seçimlerini yaptılar. Ancak, Gürcistan'da milliyetçi politikalarıyla bilinen Gamsakhurdia yönetimi bu seçimleri geçersiz ilan ederek Güney Osetya'nın otonom statüsünü de lağvetti. İki kesim arasında 1991 yılı da benzer gerilimlerle geçerken, yılın son günlerinde kriz sıcak çatışmaya dönüştü. 1992 yılı da genel olarak sıcak çatışmalarla geçmiş ve yıl sonuna doğru tarafların ateşkesi kabul etmeleriyle bölgeye Rus, Gürcü ve Osetlerden oluşan ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın gözetiminde bir barış gücü yerleştirilmiştir.¹⁴

2003 yılındaki Gül Devrimi¹⁵ sonucunda Gürcistan'da Cumhurbaşkanı olan Saakaşvili, Gürcistan'ı üniter bir yapıya taşımak için hemen çalışmalara koyuldu. Bu bağlamda ilk iş olarak Rusya ile ilişkileri ve bağları güçlü olan Güney Osetya ve Abhazya'yı Tiflis kontrolüne almak ve daha büyük ve güçlü bir Gürcistan kurmak istedi. Bu çerçevede halletmesi gereken bir sorun gibi görünse de gerek Rusya'nın bu ayrılıkçı bölgelere ilişkin ilgisi ve desteği, gerekse de bir dış politika açılımı olarak da okunabilecek bu hedefi gerçekleştirmesi için başta ABD olmak üzere diğer Batı ülkelerin desteğine olan ihtiyacı, sorunu Gürcistan'ın bir iç sorunu olmaktan çıkaracak nitelikteydi. Bu hedefine ulaşmak ve bölgede Gürcistan'ın güvenliğini tesis etmek için, NATO'ya üyelik yeni yönetimin en önemli güvenlik ve dış politika önceliği haline geldi.¹⁶ Bu politik hamle ve açılımlar, bölgede 1992'den bu yana görece olarak yaşanmakta olan sükunetin yerini artan gerilim, çatışma ve istikrarsızlığa bıraktı. Özellikle NATO'ya üyelik süreci ve Tiflis'in Güney Osetya'ya ilişkin yeni yaklaşımı, Güney Osetya'da artan Rus etkinliğine ve bölgede görev yapan ve önemli sayıda Rus askeri içeren barış gücünün misyonuna açıktan ve karşıt bir darbe olarak değerlendirilmiştir.¹⁷ Zaten bu açılımın arkasında da ABD¹⁸ ve Avrupa Birliği¹⁹ açıktan yer alıyordu. Kısaca,

¹⁴ Bu barış gücü daha sonraki yıllarda meydana gelen çatışmalarda Rusya'nın bölgedeki varlığının önemli bir parçası olmuştur. İleride belirtileceği üzere Rusya 2008 Ağustos'undaki çatışmalara bu barış gücündeki birliklerinin saldırıya uğradığı gerekçesini de ileri sürerek müdahil olmuştur.

¹⁵ 2000'li yılların başında eski Sovyet ülkelerinde yaşanan demokratik devrimler (Ukrayna ve Gürcistan), Yeltsin döneminde başlatılan içteki liberal açılımları önemli ölçüde sınırlayarak işe başlayan Putin'in Rusyası için başlı başına rahatsız edici nitelikteydi. Bu devrimlerin, özellikle Avrasya'da Rusya'nın hala ideolojik ve siyasal etkisinin devam ettiği Orta Asya ülkelerini etkilemesi riski önemli bir rahatsızlık konusuydu. Bu konuda bkz., M. Turgut Demirtepe, "Demokratik Devrimler 'Sürekli Devrim'in Bir Parçası mı?: Gürcistan ve Ukrayna Olaylarının Orta Asya'da Olası Yansımaları", *Stratejik Öngörü*, Cilt: 2, Sayı: 4, Ocak 2005.

¹⁶ Mamuka Kudava, Giorgi Manjgaladze, Nika Rurua ve Vasil Sikharulidze, "Georgian-NATO Relations and Georgian Security", Center for Strategic and International Studies, 21 Mart 2006, Washington DC.

¹⁷ "Russia Warns Against Tbilisi's 'S. Ossetia Administration' Plan", *Civil Georgia*, 29 Mart 2007, (<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=14883>).

¹⁸ US Senator Urges Russian Peacekeepers' Withdrawal from Georgian Breakaway Republics, *Mosnews*, 22 Haziran 2006, (<http://mosnews.com/news/2006/08/22/lugarspeaks.shtml>); "U.S. Calls for Peacekeeping Review in Georgia's Rebel Regions", *RIA Novosti*, 6 Mayıs 2008, (<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2008/06/mil-080605-rianovosti04.htm>).

¹⁹ Andrew Rettman, "Russia 'not Neutral' in Black Sea Conflict, EU Says", *EU Observer*, 12 Ekim 2006, (<http://euobserver.com/9/22622>).

Saakaşvili yönetiminin bu Batı yanlısı ve milliyetçi politikaları sonuçta Rusya'yı bölgeye daha çok çekmiş, bu da bölgede 1992'den bu yana görel olarak yaşanan sükunetin yerini, artan gerilim, çatışma ve istikrarsızlığa bırakmasına, hatta Osetyalılarla Gürcüler arasında 2004 yılı yaz aylarında meydana gelen ve daha sonraki yıllarda da devam eden sıcak çatışmaların yolunun açılmasına neden olmuştur.

Krizin ve çatışmaların seyri içinde 2004 yazındaki savaş Rusya için aslında bir dönüm noktası oldu ve Rusya bu tarihten itibaren bölgede statüko yanlısı bir politikanın daha fazla faydası olmayacağına ve artık bu çatışmada açıkça bir taraf olmanın zamanının geldiğine karar verdi.²⁰ Önce Temmuz 2004, daha sonra da Ağustos 2005'te Rus Meclisi Duma Güney Osetya ve Abhazya'daki bağımsızlık yanlısı hareketleri destekleyen kararlara imza attı.²¹ Rusya'nın bölgedeki hareket, etki ve ağırlığını artırma kararının arkasında iki neden görülmektedir. İlk olarak, 2004 gelişmeleri 2003 yılında Gürcü lider Saakaşvili'nin Batı'nın da desteğiyle bu ülkede iktidara gelmesinin hemen sonrasına rastlamaktadır. Yeni yönetim öncesine göre Gürcistan'da ve daha geniş bir bölgede Rus çıkarlarına karşı daha açık ve sert tavırlar almaya ve Kafkasya'daki siyasal dengeyi Rusya aleyhine iyice bozacak açılımlar yapmaya başlamıştır.²² İkinci olarak, Rusya artık tam olarak engelleyemediği Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki siyasal değişimlere ancak Avrupa'nın en doğusundan karşılık verebilirdi. Özellikle Kosova'nın bağımsızlığı çabalarına Avrupa ve ABD'nin verdiği destek Rusya'yı Kafkaslarda daha erken ve keskin tedbirler almaya itmiştir. Bunlardan birisi de artık iyiden iyiye Batı yanlısı bir çizgiye kayan ve ara sıra Rusya'ya karşı aymazca adımlar atan Gürcistan'a karşı gerekli önlemleri almaktır.

7 Ağustos akşamı Gürcistan yer ve hava birliklerinin Güney Osetya'nın başkenti Şinvali'ye yaptığı geniş kapsamlı saldırısıyla başlayan 2008 Gürcistan-Rusya Savaşı böyle bir bölgesel ve uluslararası gerilim ortamında meydana gelmiştir.²³ Taraflar arasındaki gerilim, Gürcistan'ın başlattığı saldırıdan önce ara sıra küçük çaplı saldırı ve çatışmalara neden olmaktadır. Bu saldırılar arasında 3 Eylül 2006'daki Gürcistan Savunma Bakanını da taşıyan helikoptere Osetlerce yapılan saldırı,²⁴ 7 Ağustos 2007'de bir Gürcü köyüne Rus jetlerince fırlatılan füze

²⁰ Sergei Markedonov, "Regional Conflicts Reloaded", *Russia in Global Affairs*, Cilt: 6, Sayı: 4, Ekim-Aralık 2008, s. 166.

²¹ Jim Nichol, "Russia-Georgia Conflict in South Ossetia: Context and Implications for U.S. Interests", Congressional Research Service, CRS Report for Congress, 29 Ağustos 2008.

²² Yeni yönetimin pratikte Rus kontrolü altında olan Acarya, Güney Osetya, Abhazya ve Samtshe-Cavaheti bölgeleri Tiflis'in kontrolü altına alma çabası ve bu bölgelerde konuşlanmış Rus askeri üslerinin boşaltılması talebi doğal olarak doğrudan Rusya karşıtı bir politik tavır arz etmekteydi. Gürcistan'da yeni yönetimin Rusya karşıtı politikaları için bkz., Güner Özkan, "Gürcistan'da Yeni Yönetim, Etnik Ayrılıkçı Bölgeler ve Güvenlik", M. Turgut Demirtepe, *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası*, (Ankara: USAK Yayınları, 2008), s. 216-236.

²³ Rusya-Gürcistan gerginliğinin Ağustos ayında sıcak çatışmaya dönüşmesi süreci ve savaşın seyri için bkz., Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), *USAK Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu*, USAK Raporları, Sayı: 08-03, Ağustos 2008, Ankara.

²⁴ Paata Kurashvili, "Georgia Official Says He was Attacked", *The Washington Post*, 3 Eylül 2006, (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/03/AR2006090300724.html>).

olayı²⁵ önemli gelişmelerdi. Bu son olayda da görüldüğü gibi Gürcistan Rusya ilişkileri her geçen gün daha da gerilmiş ve 2008 Ağustos ayı başında bölgeye Rus askerlerinin sevk edilmesi üzerine Gürcistan, Güney Osetya'ya karşı harekete geçmiştir. Gürcistan'a göre, 7 Ağustosta başlatılan saldırı, Rus birliklerinin Roki Tüneli (Güney Osetya ile Rusya içinde yer alan Kuzey Osetya'yı birbirine bağlayan en önemli geçit) yoluyla Güney Osetya'ya girişi ve Osetlerin bölgedeki Gürcü yerleşim birimlerine uzun zamandan beri yapmakta oldukları saldırılarına karşı atılan bir adımdı.²⁶ Rusya ise Gürcistan saldırısına, bölgedeki Rus vatandaşlarının²⁷ can güvenliğinin korunması gerekçesi ve daha çok bölgede konuşlandırılmış olan Rus Barış Gücü askerlerinin Gürcü saldırısına uğramasına misilleme olarak, hemen ve sert karşılık verdi.²⁸ 7-16 Ağustos 2008 tarihleri arasında yaşanan çatışmalara Güney Osetya ve Rusya'nın yanında Abhazyalılar da katılmış, Rusya'nın kara, deniz ve hava güçleriyle Gürcistan'ın önemli şehir ve limanlarını bombalaması üzerine Gürcistan Abhazya ve Güney Osetya'dan bütün güçlerini geri çekmek durumunda kalmıştır. Gürcistan'ın çekilmesine rağmen Rusya Gürcistan topraklarındaki işgalini, Avrupa Birliği dönem başkanı Fransa'nın arabuluculuğunda sunulan Sarkozy Planı'nın 16 Ağustos'ta imzalanmasına kadar devam ettirmiştir.²⁹ İki taraftan da yüzlerce asker ve sivilin hayatını kaybettiği savaş sonunda Rusya, Sarkozy Planı çerçevesinde Gürcistan'dan askerlerini çekse de, 26 Ağustos 2008'de ayrı bağımsız devletler olarak tanıdığı³⁰ Güney Osetya ve Abhazya'daki askeri varlığına halen devam etmektedir.

Çatışmanın Uluslararası Boyutları ve Yansımaları

Aslında, şimdiye kadar bahsedilen savaşın tarihi arka planı ile 2008 sıcak çatışmasının ayrıntılarının, bir yerel çatışmayı bir bütünlük içinde açıklayıcı anlamının ötesinde, çatışmanın ortaya çıkardığı küresel yansımaların yanında çok da önemi yoktur. Bu nedenle, Gürcistan Savaşı'nın nedenlerini ve sonuçlarını bir bütünlük içinde açıklayabilmek için kronolojik bilgilerin ötesine geçerek sorunu besleyen bölgedeki etnik, siyasal ve ekonomik yapıyı, bölgenin iç siyasal dinamiklerini, bölge ve soruna olan uluslararası ilgi ve dış müdahaleleri beraber ele almak gerekir. Bu bölümde, yukarıdaki bütün unsurlar beraber analiz edilerek sorunun bölge içi ve bölge dışı uluslararası ilişkiler açısından boyutları, hem nedenler hem de sonuçlar bağlamında sunulmaya çalışılacaktır.

²⁵ "Experts Confirm Jet Entered Georgian Airspace from Russia", *Radio Free Europe/ Radio Liberty*, 16 Ağustos 2007, (<http://www.rferl.org/content/article/1078180.html>).

²⁶ "Road to War in Georgia: The Chronicle of a Caucasian Tragedy ", *Der Spiegel*, 25 Ağustos 2008, (<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,574812,00.html>).

²⁷ Bölgedeki Rus vatandaşları başta Güney Osetya'da yerleşik Ruslar ile bölgedeki baş gücünde görev yapan Rus askerlerden meydana gelmekteydi. Bunların dışında bölgedeki birçok Osetyalı da G. Osetya-Gürcistan vatandaşlığı dışında ikinci olarak Rusya vatandaşlığına sahiptir.

²⁸ Gürcistan aylar sonra savaşın başlangıcında Rus askerlere saldırıldığı tezini Saakashvili'nin ağzından yalanlamıştır. Bkz., "Saakashvili Denies Georgia Attacked Russian Troops in S.Ossetia", *RIA Novosti*, 11 Mayıs 2009, (<http://en.rian.ru/world/20090511/121536239.html>).

²⁹ Sarkozy Planı için bkz: Six Point Peace Plan, Gürcistan Hükümeti Resmi Web Sitesi, 14 Ağustos 2008, (http://smr.gov.ge/uploads/file/Six_Point_Peace_Plan.pdf).

³⁰ Rusya'dan başka bu iki bölgeyi bağımsız ülkeler olarak tanıdığını açıklayan diğer ülke Nikaragua olmuştur.

İlk önce, bölgenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısının krizin ortaya çıkması ve gelişmesindeki etkisi bağlamında söylenebilir ki, Kafkaslardaki etnik sorunların Soğuk Savaş sonrası dönemde birçok sıcak çatışmaya yol açacak şekilde tırmanışının arkasında Sovyetler Birliği'nin bölgede bıraktığı siyasal, ekonomik, kültürel ve askeri mirası aramak gerekir. Bölgede etnik sorunların çoğu Sovyet öncesine dayansa da günümüz için asıl sorun, bölgenin etnik açıdan son derece heterojen bir yapıya sahip olmasına rağmen, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın eski Sovyetler Birliği'nin siyasal çatısı üzerinde kurulmuş olması ve bundan kaynaklanarak bölge devletlerinin birçok etnik grubu da bünyelerinde barındırmasıdır. Bu bağlamda verilebilecek en önemli örnek belki de Gürcistan'dır. Küçük bir ülke olmasına rağmen Gürcistan'ın etnik yapısı Gürcülere ilave olarak Abhazlar, Osetler, Ruslar, Ermeniler ve Azeriler'den oluşmaktadır. Bunlar arasında özellikle Gürcüler, Abhazlar ve Osetler uzun yıllar kendi bölgelerinde din, dil, etnik farklılıklara dayalı bir kimlik ve grup bilincini devam ettirdiler. Sovyetler Birliği döneminde ve bugün Gürcistan içerisinde ayrı bölgeler olarak yer alan Abhazya ve Osetya'nın bu etnik farklılık ve ayrı ulusal kimlik bilincine dayalı olarak Gürcistan'dan bağımsızlık, bunun gerçekleşmediği bir durumda da bağımsızlığa kadar mümkün olan en ileri düzeyde siyasal ve idari serbestlik arayışları sorunu son zamanlarda tırmandırmıştır. Bu açıdan, bölgenin etnik ve dini yapısı bölge sorunlarını tetikleyen iç dinamikler olarak görülebilir.

İkinci olarak, enerjiden ekonomik kalkınmaya, etnik çatışmadan devletler arası ilişkilere birçok iç ve bölgesel sorunda, bölge dışı faktörler sorunun doğal mecrasının dışına çıkmasına, uluslararası boyutta etkiler doğurmasına neden olmuştur. Hatta, Güney Osetya örneğinde olduğu gibi, birçok bölgesel çatışmada etnik sorunların temelinde var olmasa da, farklı gruplar arasındaki sorunların günümüze kadar süren seyrinde ve çözümsüzlükte dış etkenlerin de payını aramak gerekir. Bölgede şimdiye kadar etkili olan dış aktörler arasında 1917'ye kadarki dönemde Rus Çarlığı ve Osmanlı İmparatorluğu, 1917-1991 arasında Sovyetler Birliği, 1991'den bu yana da Rusya ve ABD'den bahsetmek gerekir. Bu bağlamda, bölgedeki Rus etkisinin 1991'den sonra da güçlü kalmasının ve dolayısıyla bölge sorunlarının karmaşıklığının arkasında önemli bir etken söz konusudur. 1990'ların başında Sovyetler Birliği dağılırken ABD yönetimi Baltık ülkelerinin bağımsızlıklarını desteklerken, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın da dahil olduğu Kafkaslardaki gelişmeleri Sovyetler Birliği'nin bir iç sorunu olarak görmeyi tercih etmiştir. 1991'de ABD'de Bush yönetiminin bu politikası, Baltık ülkelerinin, ABD'nin 1933'te Sovyetler Birliği'ni resmen tanımamasından sonra ilhak edilmiş olmaları gerçeği üzerine kurulmuştur. Bu değerlendirmeye göre Kafkasya ülkeleri zaten 1933'ten önce de Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydılar.³¹ Bu tutum, bölgede 1991 sonrası etnik sorunları ve siyasal gelişmeleri önemli ölçüde etkiledi. Bir kere, Rusya Sovyet sonrası bölgedeki politikalarında Kafkasya'yı 'arka bahçesi'nin³² önemli ve doğal bir

³¹ Strobe Talbott, "America Abroad", *Time Magazine*, 10 Haziran 1991.

³² Bu kavram Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın dış politika öncelik alanları ve çıkar sahalarını ifade eden 'near abroad' ya da 'yakın dış' doktriniyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bkz., Andrew Wilson & Nicu Popescu, "Creating Good Neighbors in Russia's Backyard", *St. Petersburg Times*, 8 Mayıs 2009, (http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=28963).

parçası olarak gördü ve bölgeyi siyasal ve ekonomik çıkarlarının merkezine koydu. Rusya bu nedenle özellikle ABD ve Batı'ya karşı Doğu Avrupa'da aldığı çekişken tavrı Kafkaslar ve Orta Asya'da bir nevi telafi etmeye, dengelemeye çalıştı. Bu süreçte de bölgede Batı yanlısı yönelimlere giren eski Sovyet Cumhuriyetlerinde merkezi devlet ve yönetimleri zorlayabilecek etnik ve dini ayrımlı grupları destekledi. Bu politikasını da özellikle Gürcistan örneğinde Abhazya ve Güney Osetya'daki azınlık grupları destekleyerek 'böl ve yönet' yaklaşımıyla gerçekleştirmeyi denedi.³³

Ancak, başta ABD ve Avrupa Birliği bölgeye ilişkin politikalarında farklı algı ve yaklaşımlara sahip olsalar da bu bölgeyi tamamen Rusya kontrolüne bırakmayacakları sinyali 1990'ların sonundan itibaren vermeye başladılar.³⁴ Özellikle ABD, Rusya'yı Doğu Avrupa'da olduğu gibi Avrasya'nın Asya ayağında da sınırlama amacındaydı. Bunu da başta dünyanın önemli bir enerji üreticisi ve devi olarak ortaya çıkan Rusya'yı bu stratejik sahada ve Rusya topraklarında kalmakla sınırlayarak kendi enerji arz kaynaklarını çeşitlendirme ve güvenliğini sağlama politikasının bir gereği olarak yapmaya çalıştı.³⁵ İlave olarak, petrol ve doğalgaz dolarlarının sağladığı kaynakla ekonomisi düzelen Rusya'nın yeniden küresel bir güç olarak doğma ihtimaline karşı, NATO'nun Doğu Avrupa ve hatta Kafkaslara doğru genişlemesi ve açıktan ifade edilmese de Rusya'nın kıtalararası saldırı gücünü azaltma hatta ortadan kaldırmaya imkan verebilecek Füze Kalkanı projesi ile de küresel tek süper güç olarak kalmanın yollarını aramaya başladı. 2008 Gürcistan Savaşı'nı bir de bu uluslararası boyutlarıyla anlamaya çalışmak gerekmektedir. Bu bağlamda, 2008 Güney Osetya Savaşı'nın yerel, hatta bölgesel bir çatışmanın çok ötesinde nedenleri, uzantıları ve potansiyel sonuçları olan bir savaş olduğu söylenebilir.

Yeni Yüzyılda Avrasya'da Rus-Amerikan Çekişmesi ve Bölgesel Bir Sorunun Küresel Rekabetle Birleştiği Alanlar

Giriş bölümünde bahsedildiği gibi Avrasya, küresel hegemonya kavgası veren güçlerin aralarındaki rekabet ve sorunların yoğunlaştığı alanlardan biri olarak kritik bir coğrafyayı ifade etmektedir. Geniş bir Avrasya tanımı içerisinde yer alan coğrafyada yaşanan sorunlar ve çatışmalar, farklı ölçülerde de olsa, hem büyük güçlerin küresel hakimiyet çabaları açısından hem de bölge ve dünya barışı için her zaman önemli ve belirleyici olmuştur. Bu bağlamda Kore Savaşı'ndan Vietnam'a, Lübnan'dan Sina'ya, Afganistan'dan Irak'a, Yugoslavya'dan Gürcistan'a birçok örnek verilebilir. Ancak, genel olarak, küresel hegemonya mücadelesindeki güçler arasındaki rekabet ve sorun alanları çok geniş kapsamlı

³³ Michael Rywkin, "Russia and the Near Abroad Under Putin", *American Foreign Policy Interests*, Sayı: 25, Cilt: 1, 2003, s. 4.

³⁴ Bölgede Rusya ile Batı'nın çıkarlarının çatışması ekonomik sahada daha erken olmuştur. Özellikle enerji yatırımları ile petrol ve doğalgaz boru hatları alanında 1990'ların başından itibaren Rusya dışı ulaştırma güzergahları önerilmiş ve açıktan desteklenmiştir. Bkz., Ahmet Öztürk, *Management of trans-boundary mega-Projects in the post-Cold War Eurasia: The Case Studies of GAP Water and Baku-Ceyhan Pipeline Projects*, PhD Thesis, Keele University, Chapter 3, 2006.

³⁵ Amerika'nın Soğuk Savaş sonrası Orta Doğu ve Hazar Havzasında izlediği petrol stratejisi için bkz., Oystein Noreng, *Crude Power: Politics and the Oil Market*, (New York: I.B.Tauris, 2006), s. 73-93.

ve ciddi bir çatışmaya dönüşmeyebilir, önce kapsam ve alan olarak daha sınırlı tutularak yerel krizler olarak ortaya çıkabilir. Hatta ilk bakışta, bazı bölgesel sorun ve mikro çatışmalar, bölge dışı veya küresel güçlerin belli belirsiz dahil oldukları yerel sorunlarmış gibi de algılanabilir. Gürcistan-Rusya krizi de dahil olmak üzere birçok bölgesel siyasi ve diplomatik sorun, bölgesel aktörler ve etkileyicilerinin yanında sorunun doğrudan tarafı olmayan büyük güçlerin aralarındaki rekabet ve çatışmadan ya önemli ölçüde etkilenir, ya da başlı başına bu rekabetin bir sonucu ya da ürünü olarak ortaya çıkabilir.

Avrasya'da hakimiyet çabası konusunda, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana, Soğuk Savaş yılları ve Soğuk Savaş sonrası dönem olmak üzere, küresel düzeyde rakip ve çatışan önemli güçler olarak Sovyetler Birliği (daha sonra Rusya Federasyonu) ve ABD'den bahsetmek gerekir. Birer kıta devleti olarak her iki ülkenin önce bölgelerinde üstün ve hakim duruma geçmeleri, arkasından bölge dışına açılarak küresel düzeyde kendilerine rakip olan ya da olabilecek diğer güçlerle doğrudan çatışmaları bu tür kıta devletlerinin bir özelliğidir ve bu gerçeklik ABD ve Rusya arasında öteden beri var olan rekabet, çekişme ve çatışmayı bir dereceye kadar açıklayabilir.³⁶ Ancak bu iki devlet arasındaki rekabet kitasal devlet olmalarının yanında dönem dönem farklı boyutlarda ve farklı nedenlere dayalı olarak farklı alanlarda yoğunlaşmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde iki güç arasındaki rekabet ve hegemonya kavgası bu dönemin ekonomik, siyasi ve askeri özelliklerine bağlı olarak hem geleneksel çatışma alanlarında hem de daha yeni siyasi ve askeri açılımlar üzerinde gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın son yılları ve Soğuk Savaş döneminin ciddi bunalımlarından sonra iki devletin ciddi bir şekilde karşı karşıya geldikleri en önemli uluslararası kriz -1999 Yugoslavya Krizi dışında- 2008 Ağustos'unda Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesiyle ortaya çıkmıştır.

2008 Ağustos Savaşını nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte anlamak için, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası sistemde tek süper güç olarak beliren ABD ile Avrasya'da halen belli bölgelerde ve politika alanlarında nüfuzunu koruma çabasında olan Rusya Federasyonu arasındaki çekişmenin arka planı ve ara yüzleri üzerinde bir değerlendirme yapmak doğru olacaktır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ve günümüzde bölgede ABD-Rusya rekabetinin merkezinde Hazar bölgesi başta olmak üzere Avrasya enerji havzaları ve bölgeden çıkarılan hidro-karbon kaynaklarının boru hatları yoluyla pazarlanması sorunu, NATO'nun genişleme süreci ve bunun ABD ve Rusya arasında, dolayısıyla da uluslararası sistemde doğurduğu gerginlik, askeri alanda ABD ile Rusya arasındaki nükleer ve konvansiyonel güç dengesini bozacak şekilde ABD tarafından girilen Doğu Avrupa Füze Kalkanı/Savunma Sistemi ve Rusya'nın bu projeye verdiği tepki, 2008 Ağustos çatışmasının arka planında bahsedilmesi gereken uluslararası sorunlardır. Aşağıda bu mevcut ve potansiyel sorun alanları sırasıyla özetlenecek ve daha sonra Ağustos 2008 Savaşı'nın bu sorunlarla ilişkilerine değinilecektir.

³⁶ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1990*, (Ankara: İmge Kitabevi, 1993), s. 200-201.

Avrasya Enerji Sorunları ve Gürcistan

Enerji konusunda, Rusya ve ABD, Hazar bölgesi enerji kaynaklarının işletilmesinden bu kaynakların bölge dışına taşınması için kullanılacak boru hatları ve diğer ulaşım güzergahları konularına kadar bütün aşamalarda birbirlerine rakip politikalar izlemişlerdir. Rusya, bir yandan bölgedeki enerji ulaştırma güzergahları üzerinde bulunan toprakları ve limanlarının kullanımını maksimize ederek bölge ülkeleri üzerinde var olan ekonomik ve siyasal nüfuzunu artırarak devam ettirmek amacını güderken, diğer yandan da başta Lukoil, Rosneft ve Gazprom gibi Rus enerji şirketlerini kullanarak üretim ve dağıtım alanında da oyunun önemli bir bölgesel aktörü olduğunu göstermek istemiştir. Bu amaçla Rusya, teknik, mali, siyasal bütün zorluklara rağmen, Sovyet döneminden kalma boru hatları ve diğer enerji taşıma yollarının kullanımı başta olmak üzere yeni inşa edilecek Doğu-Batı boru hatları konusunda da bu hatların Rus toprakları üzerinden geçerek Rusya'nın Karadeniz limanlarına bağlanması politikaları ile Avrasya enerji politikalarında 1990'lardan başlayarak etkinliğin artıran ABD'yi sınırlamak gibi zor bir görevle karşı karşıya kalmıştır. Rusya'nın kendisine ve bölge ülkelerine yüklemek istediği bu misyon teknik ve finansal nedenlerle zorlaştıkça Rusya durumu bölge ülkelerine yaptığı siyasal baskılarla dengelemeye çalışmıştır. Enerji konusunun Rusya'nın bölge ülkeleriyle yaşadığı siyasal sorunlarla bağlantısı Rusya'nın bu ikileminde gizlidir.

Rusya'nın Orta Asya, Hazar ve Kafkaslar'a ilişkin genel yaklaşım ve politikaları bölgedeki etkinliğinin devamını temin ve bu bölgelere dışarıdan gelen güçlerin etkisini minimize etmeye yönelik olsa da, izlenen politikalar her zaman aynı tonda ve sertlikte olmamıştır.³⁷ Özellikle bölgedeki petrol ve enerji sorunlarına yönelik olarak 1990'larda, biri başbakan Viktor Chernomirdin tarafından destek gören ve bölgedeki ticari aktörlerle işbirliğini öneren, diğeri de sorunlara karşı tek yanlı ve daha sert bir yaklaşımı içeren ve 'Monrovski Doktrini'³⁸ olarak bilinen yaklaşım olmak üzere, iki ayrı ve birbirine zıt yaklaşımdan söz etmek gerekir.³⁹ Ancak konumuz açısından daha kayda değer olan, bu yaklaşım karmaşasının 2000 yılından itibaren iktidara gelen Putin döneminde ortadan kalktığı ve bölgedeki enerji yatırımlarından konunun siyasal boyutlarına kadar daha sert ve ilave kayba tahammülü olmayan bir Moskova tavrının netleştiğidir. 2000'li yıllarda Gürcistan da dahil olmak üzere Rusya'nın bölge ülkeleri ile ilişkisini bu yeni politik yaklaşım belirlemiştir.

Buna karşılık, ABD'nin bölgeye ilişkin temel politikası, Avrasya ve Hazar enerji kaynakları bağlamında, ulusal enerji politikası olarak öteden beri izlediği enerji arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi politikası dahilinde Avrasya ve Hazar enerji kaynaklarının herhangi bir kesintiye uğramadan Batı'ya aktarılmasıdır. Bölgeye ilişkin dış politikası bağlamında ise eski Sovyet cumhuriyetlerinin ellerindeki

³⁷ Lena Jonson, *Russia and Central Asia: A Web of Relations, Central Asian and Caucasian Prospects*, (CACPP Papers, (London: the Royal Institute of International Affairs, 1998), s. 60.

³⁸ David Sinker, "The Management of a Transboundary Energy Resource", içinde Bulent Gokay (ed.) *The Politics of Caspian Oil*, (New York: Palgrave, 2001), s. 54.

³⁹ Rosemarie Forsythe, *The Politics of Oil in the Caucasus: Prospects for Oil Exploitation and Export in the Caspian Basin*, Adelphi Paper, No 300, University Oxford Press, 1996, s. 15-16.

enerji kartını kullanarak Batılı ve kapitalist ekonomik sisteme entegre olmalarına yardımcı olunması ve bu yolla bu ülkelerin mümkün olduğunca Rusya'nın etkisinden uzaklaştırılmaları amacı üzerine inşa edilmiştir. Bu politikanın ilk ayağı Rusya'nın çok ilgisini çekmese de ABD açısından mutlaka dış politika uzantısı olacak kadar geniştir. Yergin'in ifadesiyle,⁴⁰ petrol istasyonlarının 1920'lerden itibaren Amerikan medeniyetinin ve yaşamının modern bir sembolü haline geldiği düşünüldüğünde, neredeyse her otomobil kullanıcısı Amerikalının günlük yaşamında petrol istasyonlarına kiliseye gittiklerinden daha fazla sıklıkta uğrar oldukları iddia edilebilir. Modern Amerikan yaşamının en önemli mabedi olarak tarif edilen petrol istasyonlarına Amerikan vatandaşlarının bağlılığı artarak devam ettikçe Amerikan yönetimlerinin de bu mabedi besleyen coğrafyalarda "misyonerlik çabalarına" girişmeleri kaçınılmaz olmaktadır.

ABD'nin Hazar petrolerine ilgisi ve bu alandaki politikası; Orta Asya ve Kafkaslarda (Hazar havzası dahil) yeni ortaya çıkan devletlerin ekonomik refah, siyasal bağımsızlık ve istikrarlarına katkıda bulunmak, bölgenin enerji bağımsızlığını pekiştirmek, bölgede Amerikan şirketlerine ticari fırsatlar sağlamak ve ABD'nin enerji güvenliğine kaynakların çeşitlendirilmesi yoluyla destek vermek gibi⁴¹ çoğu geniş ve muğlak temeller üzerinde açıklanmaya çalışılmıştır. Özetle, Amerikan politikasının özellikle ikinci ayağı Rusya'nın bölgeye ilişkin dış ve enerji politikalarıyla taban tabana çatışır halde doktrine edilmiştir. Böylelikle, petrol konusunda, biri dünyanın en büyük tüketicisi ve ithalatçısı, diğeri de en büyük ikinci üretici ve ihracatçısı olarak ABD ve Rusya arasında bölgede öteden beri var olan güç yarışına bir de enerji boyutu eklenmiştir. Sonuçta, ilkinden yaklaşık 80-90 yıl sonra,⁴² Avrasya'nın petrol ve doğalgaz rezervleri tarihte ikinci kez küresel düzeyde süper güçlerin ilgi, rekabet, hatta çatışma konusu olmuştur. Bölgenin enerji havzalarına sahip olduğu kesinleşmiş ve olası rezervler, bütün Avrasya'yı 1990'lardan başlayarak yeniden küresel düzeyde ilgi odağı haline getirmiştir.

Gürcistan'ın, bölgede çıkarılan petrolerin Batı'ya aktarılmasında ABD'nin tercih ettiği Rusya dışı geçiş güzergahı üzerinde bulunması nedeniyle bir parçası olduğu Hazar Havzası, bir anlamda 1970'lerin Kuzey Denizi petrolerinin keşfi ile kıyaslanacak büyüklükte bir önem arz etmektedir. 1970'ler ve 1980'lerde Kuzey Denizi petroleri örneğinde olduğu gibi, 1990'lardan itibaren de bölgenin enerji rezervleri, başta ABD olmak üzere petrol ithalatçısı ülkeler tarafından yükselen fiyatların düşürülmesi ve uluslararası pazarlarda fiyat istikrarının sağlanması için bir araç olarak değerlendirilmiştir.⁴³ Gürcistan'ın bu durumu, petrol fiyatlarının

⁴⁰ Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*, (New York: Free Press, 1992), s. 286-287.

⁴¹ Richard L. Morningstar, "Remarks on the Importance of Caspian Oil and Gas Pipelines", 17th Congress of the World Energy Council, Houston, Texas, 15 Eylül 1998.

⁴² İlk defa Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce Ortadoğu petroleri, giderek güçlenen Kayser Wilhelm'in Almanya'sı ile donanmasının yakıtını Galler kömüründen Ortadoğu petrolerine dönüştürme gibi çok stratejik bir karar vererek daha dinamik deniz gücü yoluyla küresel üstünlüğünü sürdürme çabasında olan Birleşik Krallık arasındaki rekabete sahne olmuştur. Bkz., Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*, (New York: Free Press, 1992), s. 12.

⁴³ Steven Mann, "US Policy for Developing Caspian Energy Resources", *Initiative for Social Action and Renewal in Eurasia (ISAR), Proceedings of Panel Discussion on Caspian Natural Resources: Sustainability and*

bir başka açıdan istikrarının temini amacıyla kurulmuş OPEC karteli örneğinde olduğu gibi Rusya'nın bölgeye ilişkin, dünya petrol piyasalarında ikinci bir kartel gücünü ortaya çıkarabilecek nitelikteki politikalarıyla değerlendirildiğinde, enerji rekabetinin her iki tarafı açısından da kritik bir hal almaktadır. Gürcistan Avrasya enerji kaynakları ve boru hatları konusunda Rusya'nın karşı cephesinde yer almış ve enerji ve dış politikasında Moskova'dan keskin hatlarla ayrılmıştır. Boru hatlarının ekonomik getirileri dışında,⁴⁴ bu projelerin ülke için asıl önemi, Gürcistan'ın Batı'nın siyasal ve ticari kurumlarıyla ilişkilerini ve bağlarını pekiştirerek ülkenin siyasal gelişmesi, bağımsızlığı ve egemenliğine katkıda bulunması ve dolayısıyla Moskova'nın Tiflis üzerindeki baskılarının azaltılacağı inancıdır. Ancak son yıllardaki gelişmeler bunu doğrulayacak nitelikte olmamıştır.

Bu konuda, her üç ülkedeki siyaset adamlarının enerji konusunu bölgedeki siyasal sorunlarla ilişkilendirici sayısız açıklamaları olmuştur. İlk olarak Morningstar'ın yukarıda bölgedeki enerji kaynaklarına yönelik olarak ifade ettiği Amerikan politikasının öğelerinin ABD'nin ulusal ve stratejik çıkarlarının bir parçası olarak nitelendirmesi,⁴⁵ aynı şekilde Gürcistan'ın hem eski Cumhurbaşkanı Shevardnadze hem de şimdiki Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin ağzından boru hatları konusunu Gürcistan'ın güvenliği ile ilişkilendirmeleri,⁴⁶ buna karşılık Rusya'nın bölgedeki enerji ve diğer sorun alanlarında ABD ve Batı tarafından yapılan ve yapılabilecek her açılımı en sert diplomatik dili kullanarak eleştirmesi hatta bazen bölge ülkelerini tehdit etmesi⁴⁷ örnekler olarak verilebilir. Bu söylemler, Kafkaslarda yüzeyde enerji sorunu olarak görülen konuların aynı zamanda bölgedeki siyasal sorunların da doğal bir parçası olduğunu göstermektedir.

NATO'nun Genişlemesi

ABD ve Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgede çok sık gerilim yaşadıkları bir diğer konu, NATO'nun Rusya'yı çevreleyecek şekilde doğuya

Accountability, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, DC, 29 Temmuz 2002, s. 5-6.

⁴⁴ Eski Cumhurbaşkanı Edward Shevardnadze'nin ifadesiyle, sadece Bakü-Ceyhan boru hattından gelecek yıllık 60-70 milyon dolar kazanç ülkenin milli gelirinin yüzde 10 artıracak büyüklüktedir. *Pravda*, 23 Eylül 2002.

⁴⁵ Richard L. Morningstar, "Remarks on the Importance of Caspian Oil and Gas Pipelines", 17th Congress of the World Energy Council, Houston, Texas, 15 Eylül 1998.

⁴⁶ *Pravda*, 23 Eylül 2002; Saakaşvili, BTC boru hattının açılış seremonisinde projenin gerçekleşmesini Gürcistan ve Azerbaycan'ın bölgede jeopotik bir zaferi olarak gördüğünü söylemiştir. Bkz., Gulnara Ismailova, "Baku-Tbilisi-Ceyhan Oil Pipeline is Put into Operation", *Central Asia and Caucasus Institute Analyst*, 1 Haziran 2005, (<http://www.cacianalyst.org/?q=node/3073>).

⁴⁷ Örneğin; Rus yetkililerin biraz sonra NATO ve Füze Savunma Sistemleri bahislerinde görülecek olan söylemlerinden çok önce, Hazar Bölgesi enerjisi konusunda Rusya eski Bakü Büyükelçisi Valter Shonia'nın Azerbaycan için sarfettiği ama Kafkasya'daki diğer ülkeleri de ilgilendiren şu sözlerinin, henüz o tarihte Gürcistan için de ne kadar anlamlı olması gerektiği 2008 Olaylarından sonra ortaya çıkmıştır: "Bizim Azerbaycan ile 200 yıllık bir işbirliğimiz oldu. Azerbaycan'da Rusya'nın gücünü ve varlığını inkar eden hiçbir siyasetçi koltuğunda kalamaz. Rusya Azerbaycan üzerinde Batı ile işbirliğine açık ve buna önem vermektedir, ama burada Rusya'yı dışlayan herhangi bir adımın hoş olmayan sonuçları olacaktır." Bkz., Nasib Nassibli, "Azerbaijan: Oil and Politics in the Country's Future", Michael Croissant & Bulent Aras (Der.), *Oil and Geopolitics in the Caspian Sea Region*, (Connecticut: Praeger Publishers, 1999), s. 111.

doğru genişlemesi ve eski Varşova Paktı (1955'te Batı Almanya'nın NATO'ya katılmasına karşılık olarak kurulmuştur) ve Sovyet Cumhuriyetlerinden bazılarının bu çevreleminin birer parçası olarak ittifaka katılmaları sürecidir. Rusya bu politikayı başından beri ikinci çevreleme (re-containment)⁴⁸ politikası olarak değerlendirmiş ve plana her aşamasında karşı çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Batı Avrupa ülkelerinin hissettiği Sovyet tehdidine karşı ittifak arayışları, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa ve Birleşik Krallık arasında imzalanan 17 Mart 1948 tarihli Brüksel Antlaşması'nı doğurmuştur. Bu ülkelerin savaş sırasında Nazi Almanya'sına karşı koyamayışları ve işgalin ancak ABD'nin kıtaya müdahalesiyle sona erdirilmiş olması aslında Brüksel Bloğu'nun ABD'nin desteği olmadan Sovyet tehdidine karşı çaresizliğinin de bir göstergesiydi. Bu gerçekten hareketle 4 Nisan 1949 tarihinde ABD, Kanada, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Portekiz, Danimarka, Norveç, İzlanda ve Lüksemburg tarafından Batı Bloğu savunma örgütü olarak daha geniş katılımlı Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) kuruldu. NATO, Soğuk Savaş'ın bitiminden önceki genişlemesini 1952'de Türkiye ve Yunanistan, 1955'de Almanya, 1982'de İspanya'nın ittifaka katılması şeklinde gerçekleştirmiştir. NATO, 1 Temmuz 1991'deki Prag toplantısıyla Doğu Bloğu savunma örgütü Varşova Paktı'nın resmen dağılmasından sonra da -kurulduğu yıllardaki dayandırıldığı temellerin ve beklentilerin aksine- varlığını devam ettirmiş ve dahası Sovyet sisteminin yıkıldığı ve etkisinin sona erdiği ülkeleri de kapsayacak şekilde Doğuya doğru genişleme yolunu seçmiştir. İlginç bir şekilde Kuzey Atlantik ittifakının Soğuk Savaş yıllarındaki genişlemesi nasıl Batı Avrupa için Doğu'dan algılanan askeri tehdidi hafifletmişse, bu kez bilakis ittifakın doğuya doğru genişlemesi 1990'ların yumuşama ortamında Sovyetler Birliği'nin en büyük varisi sayılan Rusya Federasyonu ve Avrasya'daki diğer devletler (İran başta olmak üzere) için de bir tehdit unsuru olmuştur. Bu süreçte, NATO ittifakı ilk olarak 1999'da Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın, daha sonra 2004 yılında diğer eski Doğu Bloğu ülkeleri Bulgaristan, Estonya, Litvanya, Letonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın ve en son 1 Nisan 2009'da Arnavutluk (1955-1968 arası Varşova Paktı üyesiydi) ve Hırvatistan'ın ittifaka katılmasıyla Doğu Avrupa, Balkanlar, Karadeniz ve dolayısıyla bütün Avrasya'da siyasi ve askeri güç dengesini Rusya ve ittifak üyesi olmayan ya da ittifaka katılması planlanmayan diğer ülkeler aleyhine bozmuştur. NATO doğuya doğru genişlemesinde ilk iki büyük dalga ile de yetinmemiş, 2008 Bükreş Zirvesi'nde Rusya ve Yunanistan'ın itirazları dikkate alınarak Makedonya Cumhuriyeti, Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliği için tam bir tarih vermekten kaçınılsa da bu ülkelere gelecekte üye olacakları sözü verilerek daha ileri bir aşamaya geçilmiştir. Rusya başından beri NATO'nun doğuya doğru genişlemesi konusunda genel olarak rahatsızlığını belirtmiş olsa da, özellikle Gürcistan ile Ukrayna'nın üyelik süreçleri ile yapılmak istenenin Soğuk Savaş yıllarından beri Batı tarafından izlenen Rusya'yı çevreleme ve yalnızlaştırma politikasının bir devamı olarak gördüğünü ve genişlemenin açıkça kabul edilemez olduğunu ilan edilmiştir.⁴⁹ 2008 Bükreş Zirvesi'nde Fransa ve Almanya başta

⁴⁸ Ayfer Erdem, "NATO's Expansion And Its Effects On Russia And Turkey In The Post-Cold War Era", Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, 28 Şubat 2005, (<http://www.turksam.org/en/a146.html>).

⁴⁹ "Medvedev Warns Georgia and Ukraine against Joining NATO", *Russia Today*, 6 Haziran 2008, (http://www.russiatoday.ru/Top_News/2008-06-06/Medvedev_warns_Georgia_and_Ukraine_aga

olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinin Rusya'yı yatıştırıcı yaklaşımlarıyla Gürcistan ve Ukrayna'nın üyeliği şimdilik ertelenerek Avrupa'da ısınan siyasal atmosfer soğutulmuş olsa da, konu başlı başına ABD ve Rusya arasında bir kriz alanı olarak varlığını sürdürmektedir.⁵⁰

Füze Kalkanı Projesi

ABD ve Rusya arasındaki krizin diğer bölge ülkelerini ve olaylarını ne ölçüde etkileyecek bir derinlik ve potansiyele sahip olduğunu anlayabilmek için NATO'nun Rusya'yı çevreleyecek şekilde genişlemesi sorununun ABD'nin Doğu Avrupa'da kurmakta ısrar ettiği Füze Kalkanı Projesi ile birlikte değerlendirilmesi de gerekir. Avrupa'daki konvansiyonel güç dengesi başta olmak üzere ABD ve Rusya arasındaki nükleer dengeyi de bozacak nitelikteki ilk adım, Aralık 2001'de Bush Yönetimi tarafından Rusya'ya verilen nota ile, Kuzey Kore, Irak ve İran gibi ülkelerden gelebilecek füze tehdidine karşı tedbir gerekçesiyle, iki ülke arasında 1972'de imzalanmış olan ve yeni füze savunma sistemleri kurmayı ve denemeyi yasaklayan Anti-Balistik Füze (ABM) Antlaşması'ndan, ABD'nin tek taraflı olarak altı ay sonra çekileceğini açıklamasıyla atılmıştır.⁵¹ Bundan altı ay sonra ABD resmen bu antlaşmadan çekilmiş⁵² ve böylece daha önce Orta ve Doğu Avrupa'ya kurma planlarını açıkladığı yeni füze savunma sistemi için önünde hukuki engel de kalmamıştır. Bu aşamada bahsedilmesi gereken önemli bir ayrıntı, 2001 sonundan itibaren ciddi bir projeye dönüştürülerek şekillenen füze kalkanı düşüncesinin 11 Eylül olaylarından çok önce yeni Bush yönetimi tarafından ABD iç kamuoyu ve uluslararası politik arenada zaten tartışmaya açıldığı, ancak her iki platformda da yönetimin ciddi muhalefet ve itirazla karşılaştığı ve bu muhalefetin 11 Eylül sonrası ortamından yararlanarak kırıldığı gerçeğidir. ABD'nin ABM'den çekilmesini ve henüz düşünce aşamasında olsa da Doğu Avrupa'ya Füze Kalkanı kurma projesi açılımını, Vladimir Putin iki ülke arasında Soğuk Savaş'ın bitiminden beri kullanılan en sert diplomatik dili kullanarak eleştirmiş ve projeyi Rusya'ya karşı açık bir tehdit olarak değerlendirmiştir.⁵³ Aslında şimdiye kadarki gelişmeler, Moskova ve Washington'da sırasıyla 2000 ve 2001'deki iktidar değişiklikleri ile yeni yönetimlerin ilk icraatları ve birbirlerine karşı aldıkları tutumlar, iki ülke arasındaki ilişkilerin bu tarihten sonraki seyrinin ne olacağına ilişkin yeterli ipucu vermektedir.

İki ülke ilişkileri 11 Eylül olayları sonrasındaki birkaç yılda, özellikle uluslararası terörizmle mücadele adı altında, ABD'nin Afganistan ve Irak,

inst_joining_NATO.html); "Russia Warns against Georgia, Ukraine Joining NATO", *Forbes*, 6 Temmuz 2007, (<http://www.forbes.com/feeds/afx/2007/07/06/afx3888551.html>).

⁵⁰ "Medvedev Warns on NATO Expansion", *BBC News*, 25 Mart 2008, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7312045.stm>).

⁵¹ "America Withdraws from ABM Treaty", *BBC News*, 13 Aralık 2001, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1707812.stm>).

⁵² "US Formally Dumps ABM Treaty", *BBC News*, 13 Haziran 2002, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2042766.stm>).

⁵³ Stephen Mulvey, "Analysis: Russia's Anxieties over Missile Defence", *BBC News*, 20 Mayıs 2002, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1994338.stm>).

Rusya'nın da Çeçenistan'daki askeri operasyonlarında birbirlerini karşılıklı anlamaları sürecini getirdi. Daha önce de belirtildiği gibi 2004 yılındaki NATO'nun Soğuk Savaş sonrası ikinci genişlemesinde birçok eski Doğu Avrupa ülkesini bünyesine alması, Rusya'nın çok açık ve sert tepki vermese de hiç hazzetmediği ve de hazmedemeyeceği bir gelişmeydi. Bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerde yeniden gerilim doğuran gelişme, ABD'nin 2007 bahar aylarında Füze Kalkanı Projesi'nin ayrıntılarını açıklamasıdır. Bu bağlamda ABD, Polonya'ya konuşlandırmayı planladığı on adet füze imha sistemi, Çek Cumhuriyeti'ne de bir adet radar üssü kurulması için başvurdu. Bu ülkelerde halkın ve kamuoyunun ciddi muhalefetine rağmen⁵⁴ hükümetlerin olumlu yaklaşımlarıyla artık 2007 yılından itibaren ABD'nin uzun zamandır üzerinde çalıştığı Doğu Avrupa'ya Füze Kalkanı Projesi iyice şekillenmiş oluyordu. ABD'nin bu adımına karşı Rusya önce Haziran 2007'de Almanya'daki G-8'ler zirvesinde, projenin açıklandığı şekliyle kendi nükleer caydırıcılığını hedef aldığını ileri sürerek, radar ve uyarı sistemlerinin Çek Cumhuriyeti yerine Azerbaycan'da kendisinin kiralık olarak kullanmakta olduğu Gabala üssünde ortaklaşa kurulmasını önerdi. ABD'nin Rusya'nın önerisi üzerinde açık ve olumlu bir cevap vermeyişi üzerine Rusya işi aynı yılın Temmuz ayında projeye ev sahipliği yapacak ülkeleri açıktan tehdit etmeye kadar götürdü. 2007 Ağustos ayında ABD'nin Polonya ile daha sonra da Çek Cumhuriyeti ile gerekli ön antlaşmaları imzalamaları krizi derinleştirerek 2008 NATO zirvesine kadar getirdi. Bu zirvede, iki ülke arasındaki iki ana sorun olan NATO'nun Gürcistan ve Ukrayna'yı içerecek şekilde genişlemesi ile Füze savunma sistemi konuları bir anlamda kesişti. Sonuçta, Rusya, Çek Cumhuriyeti'ne kurulacak radar üssüne itirazından, ABD de Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliği konusundaki kararlı tutumundan geri adım atarak ortaya taraflar arasında bir ara yol bulunmuş gibi bir görüntü çıktı.⁵⁵

Aslında başta Almanya ve Fransa olmak üzere bazı Avrupa Birliği ülkelerinin tavırları, zirvede Rusya'nın NATO'nun genişlemesi konusundaki kaygılarının dikkate alınmasında en büyük belirleyici olmuştur. Bu noktada Rusya, birçok Avrupa ülkesinin en büyük enerji tedarikçisi olduğu için, enerji faktörü Avrupa ülkelerinin Rusya'nın isteklerine önem veren tavırlarını belirlemiştir denilebilir. Bu şekilde, Shirinov'un da belirttiği gibi,⁵⁶ zirvede ve devam eden süreçte ABD ve Rusya arasında var olan diğer iki sorunla enerji konusu bir şekilde birleşmiştir. Batı Avrupa ülkelerinin NATO zirvesinde Gürcistan ve Ukrayna konusunda Rusya'yı karşılıklarına almayan tavırlarında sadece Avrupa ülkelerinin enerji sorunlarını çözmede Rusya'ya bağımlı olmaları değil, aynı zamanda Nisan 2007'de Rusya'nın, sorunun devamı halinde 1987 tarihli Sovyetler Birliği ile ABD arasında imzalanmış olan Nükleer Silahlar Antlaşması'ndan, Temmuz 2007'de de

⁵⁴ "US Missile Defence", *BBC News*, 20 Ağustos 2008, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6720153.stm>); Steven A. Hildreth & Carl Ek, *Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe*, Congressional Research Service, CRS Report for Congress, 21 Ocak 2009, (<http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL34051.pdf>).

⁵⁵ Rashan Shirinov, "US Missile Defense Shield and Russia: Second Cold War as a Farce", *The Caucasian Review of International Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 2, Bahar 2008, s. 94-100.

⁵⁶ A.g.e.

Avrupa Konvansiyonel Silahlar Antlaşması'ndan çekilebileceği, hatta Avrupa Birliği ve NATO sınırlarına kısa menzilli füzeler konuşlandıracağı şeklindeki "Avrupa güvenliği"⁵⁷ ilgilendiren açıklamaları da etkili olmuştur.

Sonuçta, Nisan 2008 tarihli NATO'nun Bükreş Zirvesi, Rusya ve ABD arasındaki yukarıda özetlenen iki ciddi sorunun karşılıklı tavizlerle aşılması için bir platform görevi yapmış gibi görünmektedir. Ancak Rusya'nın bu zirveden, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyeliklerini Avrupa ülkelerinin desteğini alarak engellemesi nedeniyle, daha kazançlı çıktığını söyleyebiliriz. Zaten bu zirveden sonra da Rusya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne yönelik üsler konusundaki eski tutumunu devam ettirmiştir. Rusya 8 Temmuz 2008'de, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin planı onaylaması halinde, bu ülkelere vereceği karşılığın diplomatik yöntemlerin ötesine geçeceği hatta askeri tedbirleri de içereceğini söylemiştir.⁵⁸ Buna rağmen aynı gün Prag'da ABD ile Çek Cumhuriyeti arasında Çek Cumhuriyeti'nde bir adet Amerikan Balistik Füze Savunma Radar Sistemi ve Tesisi Kurulması Antlaşması imzalanmıştır. Bu arada 7 Ağustos 2008'de Gürcistan'a Rus saldırısı başlamış ve bu ülke büyük ölçüde işgal edilmiştir. ABD ile Polonya arasındaki antlaşma da, ABD ve Rusya arasındaki gerginliğin en üst düzeye çıktığı Rusya'nın Gürcistan'a saldırısından sonra ve Gürcistan'da Rus işgalinin devam ettiği günlerde 20 Ağustos'ta Varşova'da imzalanmıştır. Olayların gelişimi içinde Polonya ile yapılan antlaşma Gürcistan krizine bir tepki olarak imzalanmış gibi görünse de, aslında hangi olayın hangisini tetiklediği o kadar net ve kesin değildir. Bu bağlamda yapılacak daha doğru ve tutarlı yorum, NATO'nun Genişlemesi ve Füze Kalkanı Sistemi bunalımlarının, öteden beri bölgede bir gerilim konusu olan enerji kaynakları ve boru hatları sorununun da katkısıyla, Gürcistan Savaşı'nı tetiklediği ve bu savaşla Rusya'nın hem Batı'ya hem de bölgedeki ve yukarıdaki sorunların bir parçası olan diğer ülkelere sorun alanında Rusya'nın ciddiyetini ve sabrının sınırlarını göstermeyi amaçladığı şeklinde olabilir.

Bütün bu gelişmelerin çerçevesinde, Füze Savunma sistemi projesi, nükleer silahlar da dahil iki büyük güç arasındaki silahlanma yarışının yeniden başlamasının yolunu açarak Soğuk Savaş'ın sonundan bu yana uluslararası sistemde büyük güçler arasındaki ilişkilerin temel özelliği olan silahsızlanmayı teorik olarak ortadan kaldırmıştır. Bu konuda uygulamada yeni bir silahlanma yarışının olup olmayacağı, olacaksa hangi boyutlarda olacağı ve hangi sonuçları doğuracağı şimdiden yalnızca spekülasyon yapılabilecek bir konudur. Ancak kimi yorumlara göre ABD tarafından başlatılan bu girişim yeni bir Soğuk Savaş için yeterli ve potansiyel riskler taşımaktadır.⁵⁹ Hatta bir Soğuk Savaş'ın da ötesinde, füze savunma sistemi sorununun, güçler arasındaki enerji rekabeti ve NATO'nun daha doğruya genişlemesi gibi diğer sorunlarla birleştiği bir konjunktür, iki güç

⁵⁷ Colin Brown, "EU Allies Unite against Bush over NATO Membership for Georgia and Ukraine", *The Independent*, 3 Nisan 2008, (<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/eu-allies-unite-against-bush-over-nato-membership-for-georgia-and-ukraine-804000.html>).

⁵⁸ "Russia Warns of Military Response to US Defence Shield in Czech Republic", *The Guardian*, 8 Temmuz 2008, (<http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/08/russia.missiles>).

⁵⁹ Stephen F. Cohen, "The New American Cold War", *The Nation*, 21 Haziran 2006, (<http://www.thenation.com/doc/20060710/cohen>).

arasındaki ilişkileri daha fazla gerdirebilecek potansiyele de sahiptir ve Gürcistan krizinde olduğu gibi bölgeyi başka çatışmalara da sürükleyebilir. Gürcistan Savaşı ve bunalımının yukarıda açıklanan konular çerçevesinde daha geniş olarak değerlendirilmesi varılacak sonuçlar bakımından önemlidir.

Değerlendirme ve Sonuç

2008 Ağustos'unda Rusya'nın Gürcistan'ı işgali ve ABD'nin bu krizde Rusya'yı doğrudan karşısına alarak Gürcistan'a destek vermesi, Soğuk Savaş'ın sonundan günümüze kadar geçen 20 yıllık dönemde (1989-2009) iki güç arasında yaşanan en büyük bunalımdır. Bu bunalım Avrasya'da giderek kızışan ABD-Rusya rekabetinin tetikleyici bir nedeni olarak değil, aksine iki güç arasında öteden beri var olan "uluslararası sistemde hegemon güç olma" yarışının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bir başka deyişle, iki güç arasında son yıllardaki biriken diğer bunalım ve kriz alanlarının bir birleşimi olarak ortaya çıkan Gürcistan krizi bu nedenle son yılların en ciddi siyasal ve askeri bunalımı olarak nitelendirilebilir.

Böyle bir değerlendirme, bölgesel bir sorunun ve çatışmanın yerel özelliklerini, tarihin akışı içindeki arka planını, kendi iç dinamiklerini dışlamamalıdır. Ancak, Gürcistan örneğinde olduğu gibi, küresel rekabetin etkili ve canlı olarak yaşandığı Avrasya'da, istisnaları olmakla birlikte birçok bölgesel sorun uluslararası ya da bölge dışı aktörlere ve etkilere açık bir nitelik taşımaktadır. Kafkasya, Hazar Bölgesi, Orta Asya, Karadeniz, Balkanlar, Doğu Akdeniz, Doğu Avrupa gibi Avrasya olarak tanımladığımız coğrafyada uluslararası düzeyde anlamı olmayan, yani bölge dışına taşan etki doğurmayan, ABD, Rusya, Avrupa Birliği, Çin gibi küresel düzeyde siyasal ve ekonomik politikalar izleyen dünya güçlerinin müdahil olmadıkları, tamamen yerel kalmış bir sorun neredeyse yok gibidir. Petrol ve doğal gaz kaynaklarının işletilmesi, bu kaynakların Uzak Doğu, Batı Avrupa ve Amerikan pazarlarına taşınması gibi ekonomik sorunlardan, Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde Birliğin dağılması sonucu kurulan siyasal sistemlere, bu ülkelerin geçirdiği sosyal ve siyasal dönüşüm sürecinde içte yaşadıkları etnik gerginlik ve çatışmalar gibi siyasal sorunlara kadar birçok sorun hem uluslararası düzeyde etkiler doğurmuş, hem de uluslararası gelişmeler ve faktörler tarafından şekillendirilmiştir. 2008 Gürcistan krizi de ilk bakışta yerel ve bölgesel özellikleriyle öne çıkıyor görünebilir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi sorunun uluslararası aktörleri, nedenleri, boyutları ve sonuçları yerel özelliklerinden daha belirgin ve sorunun açıklanması için daha anlamlı olabilir.

Robert Kaplan'a göre, "1960'lar ve 1970'ler için Vietnam, 1980'ler için Lübnan ve Afganistan, 1990'lar için Balkanlar ne ise, 21.yüzyılın ilk on yılı için de büyük güçlerin ilgisini çeken ve patlamaya hazır bir bölge olan Kafkaslar ve Hazar Bölgesi aynı şey olacak gibidir."⁶⁰ Kafkaslardaki Rusya-Gürcistan çatışması ve henüz çözülememiş olan Güney Osetya krizine yukarıdaki uluslararası sorunlar kadar önem atfetmek abartı olmaz. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemdeki en büyük kutuplaşmayı ve gerilimi doğuran bir mikro

⁶⁰ Robert D. Kaplan, *Eastward to Tartary: Travels in the Balkans, the Middle East and the Caucasus*, (New York: Random House, 2000), s. 266-267.

sorun olarak bu krizden yerel aktörlerin, uluslararası toplumun, küresel güçlerin – özellikle de ABD'nin- çıkaracağı dersler olmalıdır.

Gürcistan açısından, Gürcistan'la Güney Osetya arasında ve bu sorun dolayısıyla Rusya arasında 1989'dan beri artan bir gerilime neden olan yerel sorunun uluslararası boyutta bir krize dönüşmesinin Saakaşvili yönetimince istenmediği ya da planlanmadığı –her ne kadar aksi iddia edilse de-⁶¹ söylenemez. Özellikle çatışmanın başlamasından 4 ay önceki Bükreş Zirvesi'nde NATO'ya üyelik konusunda beklediğini alamayan Saakaşvili yönetimi Rusya ile sınırlı sıcak bir çatışmayı tetikleyerek ertelenen NATO hedeflerine daha kolay yoldan ulaşma amacını taşımış olabilir. Bunda da NATO'daki tereddütlü çevrelerin duruşlarını kısa vadede değiştirecek kadar etkili de olmuştur.⁶² Ancak, bu konuda krizin ulaşacağı boyut Gürcü yönetimince kestirilememiş ve süreç başından beri yanlışlarla yönetilmiştir. En azından Saakaşvili yönetimi bu sorundaki hataları ve kötü performansı nedeniyle içte ve dışta itibar kaybına uğrayacağını kestirememiş olabilir.⁶³ Genel olarak bakılırsa, Gürcü yönetiminin ülkesinin NATO üyeliği yolundaki engelleri iyi okuyamadığı görülmektedir.⁶⁴ Bu konuda 2003'ten beri iktidarda olan yönetim, haklı olarak NATO üyeliğini ülkesinin güvenliği, toprak bütünlüğü ve varlığı, ekonomik sorunların çözümü ve refahı ve ülkenin bölgesel olarak oynayabileceği rol için tek seçenek olarak görmüş, ancak politika yapıcılarının haklı oldukları bir konudaki obsesifliği sorunların çözümünde daha sağlıklı bir analiz yapılamayışına neden olmuştur. Böyle bir analizin yokluğunda, Gürcü yönetimi bunalımın sıcak bir çatışmaya dönmesi halinde, henüz bir parçası olmadığı Batı ve NATO'nun diğer güçlü tarafla çatışmayı göze alamayacağını ve bu nedenle Batı'nın gözünde vazgeçilebilir olacağını hesap edememiştir.

Aynı şekilde, Gürcü yönetimleri çoğu zaman, Batının Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesi ve diğer enerji projelerine olan bağımlılığını, siyasal sorunları da etkileyebilecek ve belirleyecek kadar önemli olduğu şekilde yorumlamış ve bir ölçüde bu konuda abartıya da gitmiştir.⁶⁵ Oysa, Gürcistan'dan geçen enerji nakil projeleri ciddi bir siyasal krizde birkaç milyar dolarlık yatırım riskinin dışında vazgeçilemez değildir. Özellikle ABD için BTC hattından aktarılan petrolün tamamının ABD'nin tüketiminin sadece % 3-4'ü olduğu düşünülürken bu hattın ve projenin de siyasal bir krizle tartıldığında ağırlığının bir sınırı vardır.

⁶¹ "Saakashvili Denies Georgia Attacked Russian Troops in S.Ossetia", RIA Novosti, 11 Mayıs 2009, (<http://en.rian.ru/world/20090511/121536239.html>).

⁶² Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), USAK *Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu*, USAK Raporları No: 08-03, Ağustos 2008, Ankara.

⁶³ "The West Begins to Doubt Georgian Leader", *Der Spiegel*, 15 Eylül 2008, (<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,578273,00.html>).

⁶⁴ Gürcistan'ın NATO üyeliği ile bu ülkenin 2008'de Rusya tarafından işgali arasında önemli bağ olduğu bizzat Rusya Başbakanı Vladimir Putin tarafından 2008 savaşının ikinci gününde üstü kapalı şekilde ifade edilmiştir. Putin savaş nedeniyle Rusya'ya kaçan sivilleri ziyareti sırasında: "Gürcistan'ın NATO'ya katılma hevesi bu ülkenin başka ulusları ve halkları kendi kanlı maceralarına çekme girişiminden kaynaklanmaktadır" demiştir. Bkz., "Putin Defends Russia's Ossetia Incursion, Slams Georgia over 'Genocide'", *Haaretz*, 10 Ağustos 2008, (<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1009842.html>).

⁶⁵ Richard L. Morningstar, "Remarks on the Importance of Caspian Oil and Gas Pipelines", 17th Congress of the World Energy Council, Houston, Texas, 15 Eylül 1998.

Gürcistan'ı Batı'ya bağlayan bu iki konu üzerindeki yerel yaklaşımlar ve yargılar karşılık olarak Batı'da 2008 krizinde beklenen destek ve etkiyi doğurmamıştır. Bunu, en azından Gürcistan'ın, 2008 Rus işgali süresince Amerikan yönetiminin sarf ettiği destek içerikli sözlerin erişemediği, yalnızlığına bakarak söyleyebiliriz. Gürcistan'ın her iki konunun da iç ve dış parametrelerini doğru olarak okuyamaması, izlenen politikadaki hata ve yanlışların neden yapıldığı konusu bu ülkenin tamamen siyasal karar verme süreci ve karar verme teorileriyle açıklanabilecek bir konudur ve bu başka bir çalışmanın konusudur. Sadece kısaca belirtmek gerekirse Gürcistan'ın adım adım Rusya ile Güney Osetya sorunu yüzünden sıcak çatışmaya girmesi rasyonel karar verme teorisi içinde açıklanamaz.

2008'de, Rusya ile birçok sahada önemli ve ciddi sorunların yaşandığı bir dönemde, aniden Kafkaslarda patlak veren bir çatışmanın, bölgede etkinlik amacıyla olan küresel güçler (ABD, Rusya ve Avrupa Birliği) açısından da bıraktığı dersler vardır. İlk olarak, NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında hem sayı hem de alan bakımından bölgesindeki diğer rakip gücü rahatsız edecek ölçüde genişlemesinin taşıdığı riskler en azından bundan sonraki genişleme adımlarında dikkate alınmalıdır. Bu risklerden biri, her genişlemede (özellikle doğuya doğru ilerlemede) rakip güç olan Rusya ile sürtüşme, çekişme ve hatta çatışma olasılığının artacak olmasıdır. İkinci olarak, özellikle Gürcistan gibi küçük ve devlet geleneği zayıf birimlerin ittifaka katılması ve Saakaşvili gibi tecrübesiz yönetimlerin de katkısıyla atacakları her yanlış adım bütün ittifakı NATO Antlaşması gereği önemli risklerle karşı karşıya bırakabilecektir. NATO Antlaşması'nın 3, 4 ve 5. maddeleri bütün ittifakı önemli yükümlülüklerle sokmaktadır.⁶⁶ Bu riskler ya çatışmaya müdahil olarak bir savaşın içine çekilme tehlikesini ya da saldırıya uğramış küçük müttefikinin yardımına koşmayarak itibar kaybı şeklinde olabilecek kayıpları ifade etmektedir. NATO Antlaşması yeni siyasal şartlara, ittifakın yeni coğrafi özellikleri ve yeniden tanımlanan rollerine göre revize edilmedikçe⁶⁷ ve NATO'nun 1999, 2004 ve 2009'daki genişlemelerinde ittifaka katılan ülkelerin sayıları, büyüklükleri, geçmişleri, konumları ve nitelikleri dikkate alındığında, bu riskler önemli bir kaygı kaynağı olmaya devam edecektir.

⁶⁶ NATO Antlaşması Madde 3: ... Taraflar, tek tek ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin öz-yardım ve karşılıklı yardımlarla, silahlı bir saldırıya karşı bireysel ve toplu direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir.

Madde 4: Taraflardan herhangi biri, Taraflardan birinin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm Taraflar birlikte danışmalarda bulunacaklardır.

Madde 5: Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanımlanan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Bkz., Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması (Türkçe), NATO Online Library, (http://www.nato.int/docu/other/tr/tr_eaty-tr.htm).

⁶⁷ William A. Niskanen, "Revise the NATO Charter before Accepting a Global Role", CATO Institute, 29 Haziran 2004, (http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=2714).

Bir de 2008 Savaşı'ndan sonra Batı'nın Kafkaslardaki oyun alanının kısıtlandığı söylenebilir. Rusya'nın 2008 hamlesinden sonra ABD ve diğer Batılı siyasi aktörler sadece Kafkaslarda değil, diğer sorun alanlarını da kapsayacak şekilde bütün Avrasya'da daha temkinli olmak durumundadır. ABD için bu yeni durumu, eski yönetime göre daha sakin ve dengeli bir dış politika anlayışı ve yaklaşımı iddiasıyla iktidara gelmiş olan Obama yönetimi ile yönetme şansı doğmuştur. Gerek ABD'deki yönetim değişimi, gerekse Avrupa ülkelerinin öteden beri Rusya'ya karşı daha dostane ve karşılıklı anlayış içinde yaklaşmış olmaları hem bu ülkeler hem de uluslararası toplum için bir şanstır.

2008'deki Rus Gürcü Savaşı'ndan, Rusya'nın da mutlaka alması gereken dersler vardır. Gürcistan çatışması bu ülkeye uluslararası toplumla yapıcı bir iletişim yolunun açık olmasının ve bunun sürekliliğinin önemini göstermiştir. En azından krizin sona erdirilmesi aşamasında özellikle Avrupa Birliği Dönem Başkanı sıfatıyla Fransa'nın Rusya ile kurabildiği iletişim bu anlamda önemlidir. Batı'da ve NATO içinde Türkiye de dahil olmak üzere bölge ve dünya sorunlarına Bush yönetiminden farklı bakan ülkelerin olduğu bu kriz sürecinde de bir kez daha görülmüştür.⁶⁸ İkinci olarak, Rusya Gürcistan'a yaptığı müdahale ile belki Batı'ya pek çok sahada vermeyi düşündüğü mesajı vermiş olabilir, ancak Rusya'nın bu müdahalesi uluslararası toplumun gözünde uluslararası hukuka açıkça aykırı bir eylem olarak görüldüğü için önemli imaj kaybına yol açmıştır. Buna bağlı ve üçüncü olarak, Rusya'nın bölgedeki (yakın komşuları da dahil) devlet ve toplumların gözünde oluşan bu yeni imajı uzun bir süre silinemeyecek kadar canlı ve etkili olmuştur. Bunun orta ve uzun vadede bölgedeki Rus çıkarlarına yardım edeceği iddia edilemez. Gürcistan özelinde bu yeni imaj, ülkedeki Rusya yanlısı ya da Rusya'ya dostane yaklaşımı savunan kişi ve grupların işini oldukça zorlaştıracaktır.⁶⁹

⁶⁸ Daha önce Rusya'nın kaygılarını dikkate alan bir yaklaşım Avrupa ülkeleri tarafından Nisan 2008'de NATO'nun Bükreş Zirvesinde de gösterilmişti.

⁶⁹ Benzeri görüş için bkz., Kamer Kasım, "Gürcistanda Neler Oluyor?", *USAK Stratejik Gündem*, 14 Ağustos 2008, (<http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=736>).

KAYNAKÇA

- Bast, Andrew, "A New Ice Age? The West's Weak Response to Russian Aggression is Triggering Concerns about a New Cold War", *Newsweek*, 18 Ağustos 2008, (<http://www.newsweek.com/id/154048>).
- Brown, Colin, "EU Allies Unite against Bush over NATO Membership for Georgia and Ukraine", *The Independent*, 3 Nisan 2008, (<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/eu-allies-unite-against-bush-over-nato-membership-for-georgia-and-ukraine-804000.html>).
- Brzezinski, Zbigniew, "How to Avoid a New Cold War", *Time*, 7 Temmuz 2007, (<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1630544,00.html>).
- Cohen, Stephen F., "The New American Cold War", *The Nation*, 21 Mayıs 2009, (<http://www.thenation.com/doc/20060710/cohen>).
- Cvetkovski, Nikola, *The Georgian-South Ossetian Conflict*, Danish Association for Research on the Caucasus-Aalborg University, 1999.
- Demirtepe, M. Turgut, "Demokratik Devrimler 'Sürekli Devrim'in Bir Parçası mı?: Gürcistan ve Ukrayna Olaylarının Orta Asya'da Olası Yansımaları", *Stratejik Öngörü*, Cilt: 2, Sayı: 4, Ocak 2005.
- Erdem, Ayfer, "NATO's Expansion and its Effects on Russia and Turkey in the Post-Cold War Era", TURKSAM Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Aratırmalar Merkezi, 28 Şubat 2005.
- Forsythe, Rosemarie, *The Politics of Oil in the Caucasus: Prospects for Oil Exploitation and Export in the Caspian Basin*, Adelphi Paper, Sayı: 300, (Oxford: University Oxford Press, 1996).
- Gökay, Bülent "The Power Shift to the East: The 'American Century' is Ending", *Pravda*, 15 May 2006, (<http://english.pravda.ru/opinion/feedback/18-05-2006/80536-east-0>).
- Gökay, Bülent, "The Background: History and Political Change", Bülent Gökay (Der.), *The Politics of Caspian Oil*, (New York: Palgrave, 2001).
- Hildreth, Steven A. & Carl Ek, *Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe*, Congressional Research Service, CRS Report for Congress, 21 Ocak 2009.
- Ismailova, Gulnara, "Baku-Tbilisi-Ceyhan Oil Pipeline is Put into Operation", *Central Asia and Caucasus Institute Analyst*, 1 Haziran 2005, (<http://www.cacianalyst.org/?q=node/3073>).
- Jonson, Lena, *Russia and Central Asia: A Web of Relations*, *Central Asian and Caucasian Prospects*, (CACCP) Papers, (London: the Royal Institute of International Affairs, 1998).
- Kanpolat, Hasan, "Abhazya ve Güney Osetya Sorunu Çatışmaya Yönelebilir mi", *Stratejik Analiz*, Haziran 2008, (<http://www.asam.org.tr/temp/temp749.pdf>).

- Kaplan, Robert D., *Eastward to Tartary: Travels in the Balkans, the Middle East and the Caucasus*, (New York: Random House, 2000).
- Kasım, Kamer, "Gürcistan'da Neler Oluyor?", *USAK Stratejik Gündem*, 14 Ağustos 2008, (<http://www.usakgundem.com/yazar/1022/gurcistanda-neler-oluyor.html>).
- Kudava, Mamuka, Giorgi Manjgaladze, Nika Rurua ve Vasil Sikharulidze, "Georgian-NATO Relations and Georgian Security", Center for Strategic and International Studies, 21 Mart 2006, Washington DC.
- Kurashvili, Paata, "Georgia Official Says He was Attacked", *The Washington Post*, 3 Eylül 2006, (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/03/AR2006090300724.html>).
- Lang, David Marshall, *A Modern History of Georgia*, (London: Weidenfeld and Nicolson, 1962).
- Lukas, Edward, *The New Cold War: How the Kremlin Menaces Both Russia and the West*, (New York: Palgrave Macmillan, 2008).
- Mackinder, Halford John, *The Geographical Pivot of History*, the Royal Geographical Society, 1904.
- Mackinder, H. J., *Democratic Ideals and Reality*, (Washington DC: National Defence University Press, 1996).
- Mann, Steven, "US Policy for Developing Caspian Energy Resources", *Initiative for Social Action and Renewal in Eurasia (ISAR), Proceedings of Panel Discussion on Caspian Natural Resources: Sustainability and Accountability*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, DC, 29 Temmuz 2002.
- Markedonov, Sergei, "Regional Conflicts Reloaded", *Russia in Global Affairs*, Cilt: 6, Sayı: 4, Ekim-Aralık 2008.
- Morningstar, Richard L., "Remarks on the Importance of Caspian Oil and Gas Pipelines", 17th Congress of the World Energy Council, Houston, Texas, 15 Eylül 1998.
- Mulvey, Stephen, "Analysis: Russia's Anxieties over Missile Defence", *BBC News*, 20 Mayıs 2002, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1994338.stm>).
- Nassibli, Nasib, "Azerbaijan: Oil and Politics in the Country's Future", Michael Croissant & Bulent Aras (Der.) *Oil and Geopolitics in the Caspian Sea Region*, (Connecticut: Praeger Publishers, 1999).
- Nichol, Jim, "Russia-Georgia Conflict in South Ossetia: Context and Implications for U.S. Interests", Congressional Research Service, CRS Report for Congress, 29 Ağustos 2008.
- Niskanen, William A., "Revise the NATO Charter before Accepting a Global Role", *CATO Institute*, 29 Haziran 2004, (http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=2714).

- Noreng, Oystein, *Crude Power: Politics and the Oil Market*, (New York: I.B.Tauris, 2006).
- Özkan, Güner, "Gürcistan'da Yeni Yönetim, Etnik Ayrılıkçı Bölgeler ve Güvenlik", M. Turgut Demirtepe, *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası*, (Ankara: USAK Yayınları, 2008).
- Öztürk, Ahmet, *Management of Transboundary Mega-Projects in the post-Cold War Eurasia: The Case Studies of GAP Water and Baku-Ceyhan Pipeline Projects*, PhD Thesis, Keele University, 2006.
- Rettman, Andrew, "Russia 'not Neutral' in Black Sea Conflict, EU Says", *EU Observer*, 12 Ekim 2006, (<http://euobserver.com/9/22622>).
- Rywkin, Michael, "Russia and the Near Abroad Under Putin", *American Foreign Policy Interests*, Cilt: 25, Sayı: 1, 2003.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1990*, (Ankara: İmge Kitabevi, 1993).
- Shirinov, Rasha, "US Missile Defense Shield and Russia: Second Cold War as a Farce", *The Caucasian Review of International Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 2, Bahar 2008.
- Sinker, David, "The Management of a Transboundary Energy Resource", Bulent Gokay (Der.), *The Politics of Caspian Oil*, (New York: Palgrave, 2001).
- Talbott Strobe, "America Abroad", *Time Magazine*, 10 Haziran 1991, (<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,976015-1,00.html>).
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), USAK *Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu*, USAK Raporları No: 08-03, Ağustos 2008, Ankara, (<http://www.usak.org.tr/rapor.asp?id=12>).
- Yergin, Daniel, *The Prize: the Epic Quest for Oil, Money and Power*, (New York: Free Press, 1992).
- Wilson, Andrew & Nicu Popescu, "Creating Good Neighbors in Russia's Backyard", *St. Petersburg Times*, 8 Mayıs 2009, (http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=28963).
- "America Withdraws from ABM Treaty", *BBC News*, 13 Aralık 2001, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1707812.stm>).
- "Experts Confirm Jet Entered Georgian Airspace From Russia", *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 16 Ağustos 2007, (<http://www.rferl.org/content/article/1078180.html>).
- "Medvedev Warns on NATO Expansion", *BBC News*, 25 Mart 2008, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7312045.stm>).
- "Medvedev Warns Georgia and Ukraine against Joining NATO", *Russia Today*, 6 Haziran 2008, (http://www.russiatoday.ru/Top_News/2008-06-06/Medvedev_warns_Georgia_and_Ukraine_against_joining_NATO.html).

- "Putin Defends Russia's Ossetia Incursion, Slams Georgia over 'Genocide'", *Haaretz*, 10 Ağustos 2008, (<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1009842.html>).
- "Road to War in Georgia: The Chronicle of a Caucasian Tragedy", *Der Spiegel*, 25 Ağustos 2008, (<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,574812,00.html>).
- "Russia Invasion of Georgia Sparks New Cold War Rhetoric", *Fox News*, 14 Ağustos 2008, (<http://www.foxnews.com/story/0,2933,403747,00.html>).
- "Russia Warns Against Tbilisi's 'S.Ossetia Administration' Plan", *Civil Georgia*, 29 Mart 2007, (<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=14883>).
- "Russia Warns against Georgia, Ukraine Joining NATO", *Forbes*, 6 Temmuz 2007, (<http://www.forbes.com/feeds/afx/2007/07/06/afx3888551.html>).
- "Russia Warns of Military Response to US Defence Shield in Czech Republic", *The Guardian*, 8 Temmuz 2008, (<http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/08/russia.missiles>).
- "South Ossetia Conflict", *RIA Novosti*, 17 Eylül 2008, (<http://en.rian.ru/russia/20080917/116929528.html>).
- "Saakashvili Denies Georgia Attacked Russian Troops in S.Ossetia", *RIA Novosti*, 11 Mayıs 2009, (<http://en.rian.ru/world/20090511/121536239.html>).
- "The West Begins to Doubt Georgian Leader", *Der Spiegel*, 15 Eylül 2008, (<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,578273,00.html>).
- "US Senator Urges Russian Peacekeepers' Withdrawal from Georgian Breakaway Republics", *Mosnews*, 22 Haziran 2006, (<http://mosnews.com/news/2006/08/22/lugarspeaks.shtml>).
- "U.S. Calls for Peacekeeping Review in Georgia's Rebel Regions", *RIA Novosti*, 6 Mayıs 2008, (<http://en.rian.ru/world/20080605/109274701.html>).
- "US Missile Defence", *BBC News*, 20 Ağustos 2008, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6720153.stm>).
- "US Formally Dumps ABM Treaty", *BBC News*, 13 Haziran 2002, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2042766.stm>).